

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA SOCIOLOGIE, ANDRAGOGIKY A KULTURNÍ ANTROPOLOGIE

ÚSPĚŠNOST STUDENTŮ DOKTORSKÉHO STUDIA
NA MENDELU

Magisterská diplomová práce

Studijní program: Management vědy

Autor: Bc. Michaela Johnová

Vedoucí práce: prof. PhDr. Dušan Lužný, Dr.

Olomouc 2023

Prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou prací na téma „Úspěšnost studentů doktorského studia na MENDELU“ vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V Olomouci dne 30. března 2023

Podpis

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala prof. PhDr. Dušanovi Lužnému, Dr., za vstřícný přístup, odborné rady a připomínky. Dále všem účastníkům šetření, kteří se se mnou podělili o své zkušenosti ze studií.

Anotace

Jméno a příjmení:	Bc. Michaela Johnová
Katedra:	Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie
Studijní program:	Management vědy
Studijní program obhajoby práce:	Sociologie
Vedoucí práce:	prof. PhDr. Dušan Lužný, Dr.
Rok obhajoby:	2023

Název práce:	Úspěšnost studentů doktorského studia na MENDELU
Anotace práce:	Diplomová práce zkoumá úspěšnost studentů doktorského studia. Cílem práce je popsat a analyzovat úspěšnost studujících v doktorských studijních programech na Mendelově univerzitě v Brně. Šetření je realizováno napříč všemi fakultami zkoumané univerzity. Teoretická část práce využívá k úvodu do problému odbornou literaturu, dokumenty a legislativu relevantní k tématu doktorského studia. Praktická část práce používá kombinaci kvantitativního a kvalitativního přístupu k výzkumu. Šetření má zjistit, jak se liší míra ne/úspěšnosti mezi fakultami a jaké jsou k ní důvody. Závěry této práce mohou najít využití při nastavování a zlepšování studijních podmínek na jednotlivých fakultách Mendelovy univerzity.
Klíčová slova:	MENDELU, doktorandi, ukončení, úspěšnost
Title of Thesis:	The success rate of doctoral students at Mendel University
Annotation:	This diploma thesis examines the success rate of doctoral students. The aim of the thesis is to describe and analyse the success rate of students in doctoral study programmes at Mendel University in Brno. The research is carried out across all faculties of the researched university. The theoretical part of the thesis uses literature, documents and legislation relevant to the topic of doctoral studies to introduce the problem. The practical part of the thesis uses a combination of quantitative and qualitative research

	approaches. The investigation is to find out how the no/success rate differs between faculties and what are the reasons for it. The findings of this thesis may find application in setting and improving study conditions at individual faculties of Mendel University.
Keywords:	MENDELU, doctoral students, graduation, success
Názvy příloh vázaných v práci:	Přehledová tabulka respondentů Scénář řízeného rozhovoru Ukázka protokolu z rozhovoru
Počet literatury a zdrojů:	30
Rozsah práce:	74 s. (109 587 znaků s mezerami)

Obsah

Úvod	8
1. Odborná východiska výzkumu	11
1.1. Zákon o vysokých školách	11
1.2. MŠMT ČR.....	12
1.2.1. Hodnocení kvality DSP	14
1.2.2. Doktorandi 2014.....	16
1.2.3. Šetření Doktorandi 2021	17
1.3. Boloňský proces a EHEA.....	18
1.4. Akademický inbreeding	23
2. Vlastní výzkum	25
2.1. Popis cíle a metodiky	25
2.2. Deskripce Mendelovy univerzity.....	28
2.2.1. Fakulty MENDELU	28
2.2.2. Doktorské studium	30
2.3. Komparace ne/úspěšnosti mezi fakultami	34
2.3.1. Provozně ekonomická fakulta	37
2.3.2. Agronomická fakulta.....	38
2.3.3. Lesnická a dřevařská fakulta.....	40
2.3.4. Zahradnická fakulta.....	41
2.4. Analýza ne/úspěšnosti	43
2.4.1. Rozbor rozhovorů	44
2.4.2. Vyhodnocení rozhovorů	53
2.5. Diskuse.....	56
Závěr	60
Literatura a zdroje	65
Seznam zkratk	69
Seznam tabulek	70
Seznam grafů.....	70
Seznam příloh	70

Přílohy	71
Přehledová tabulka respondentů.....	71
Scénář řízeného rozhovoru.....	72
Ukázka protokolu z rozhovoru	73

Úvod

Tématem této diplomové práce je úspěšnost studentů doktorského studia na Mendelově univerzitě v Brně. Je to téma, které se mě dotýká. Doktorandi jsou často mými kolegy a spoluřešiteli projektů realizovaných na mém pracovišti, Provozně ekonomické fakultě, která je součástí Mendelovy univerzity. Odchody schopných a nadějných studentů jsou často překvapením. Abych zjistila, jak jsou na tom i ostatní fakulty univerzity, rozhodla jsem se ne/úspěšnost studentů v doktorském studiu napříč fakultami univerzity zdokumentovat a analyzovat důvody, kvůli kterým studentům ne/stojí za to v akademické sféře zůstat. Mým cílem je popsat a analyzovat úspěšnost studujících v doktorských studijních programech na Mendelově univerzitě. V rámci tohoto šetření jsem si položila dvě výzkumné otázky: Jak se liší míra ne/úspěšnosti mezi jednotlivými fakultami Mendelovy univerzity? A jaké jsou k neúspěšnosti důvody?

Diplomová práce je členěna na dvě stěžejní části, z nichž první je odborným východiskem mého výzkumu. Zde rozvádím zdroje, které mě uvedly do problematiky doktorského studia a které byly podkladem pro druhou část, kterou je vlastní výzkum.

V první kapitole své práce se věnuji problematice doktorského studia obecně. Popisuji zde počátky vzniku třetího cyklu vyššího vzdělávání a zavedení titulu Ph.D. mezi akademické hodnosti. Zmiňuji legislativu, kterou je doktorské studium ošetřeno, a Evropský prostor vysokoškolského vzdělávání (EHEA), jehož je Česká republika součástí. V této části diplomové práce jsou také výsledky stěžejních šetření, která byla v rámci ČR o doktorském studiu provedena. Můžeme se zde seznámit s prvním systematickým hodnocením kvality doktorského studia (Dvořáková, Smrčka 2013), po němž následovalo dotazníkové šetření v roce 2014, které MŠMT realizovalo v rámci IPN KREDO, a také s posledním výzkumem, zahájeným v roce 2021, s názvem Šetření doktorandi 2021. Ten zmiňuji ovšem jen okrajově, protože v době vzniku mé diplomové práce ještě nebyly výsledky tohoto výzkumu zveřejněny. V rámci této kapitoly uvádím jak statistiku Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České

republiky (dále jen MŠMT ČR),¹ která dokumentuje úspěšnost doktorského studia v ČR, tak studii Evropské asociace univerzit z roku 2019,² která se podobné statistice věnuje v rámci celé Evropy. Všechny průzkumy uvedené v této kapitole mají ambici popsat co nejméně pravděpodobněji stav doktorského studia a přinést doporučení ke zlepšení stavu. Je z nich patrné, v jaké situaci se doktorské studium nachází. Systémové narovnání či zlepšení stavu doktorského studia v České republice se očekává s příchodem připravované reformy doktorského studia, v této kapitole zmíněné, která bude součástí novely vysokoškolského zákona.

V druhé kapitole diplomové práce se věnuji vlastnímu výzkumu. Popisují zde cíl práce a detailněji metodiky, které při šetření aplikuji. Pro nalezení odpovědí na výzkumné otázky používám kombinaci různých technik sběru informací. Využívám jak kvantitativní, tak i kvalitativní přístup. Podkladem pro můj výzkum jsou statistiky MŠMT ČR, rešerše odborné literatury, legislativa a polostrukturované rozhovory. Kvantitativní přístup mi umožňuje porovnat míru neúspěšnosti doktorského studia mezi fakultami zkoumané univerzity a přináší odpověď na první výzkumnou otázku mé práce. Do porovnání vstupují statistická data v podobě počtu zahájených studií v jednotlivých letech. Jsou popsány průběhy studií na jednotlivých fakultách a vytvořeny grafické přehledy. V této části diplomové práce jsou kromě podstatného porovnání míry neúspěšnosti uvedena další doprovodná komparační kritéria. Výsledek komparace z této kapitoly je pak podkladem pro výběr respondentů a tvorbu struktury rozhovorů. Kvalitativní přístup v tomto výzkumu přináší odpověď na druhou výzkumnou otázku. Díky analýze rozhovorů jsou zde popsány důvody odchodů doktorských studentů z akademického prostředí. Předchází tomu práce s 16 respondenty, kteří se šetření účastnili. Výběrem respondentů jsem se snažila o co nejrovnoměrnější rozložení mezi fakultami a rovněž o genderové vyvážení. Tato kapitola je nejrozsáhlejší a pro přehlednost byly hlavní poznatky z polostrukturovaných rozhovorů seskupeny do přehledové tabulky.

¹ MŠMT ČR (2020). *Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2030+*.

² Hasgall, A., Saenen, B., & Damian, L. B. (2019). *Survey doctoral education in Europe today*.

Závěrečná část diplomové práce je diskusí a zamyšlením, co a jak mohlo být v rámci šetření uděláno jinak či lépe. Zhodnocuje přínosy práce a vyúsťuje v závěr, který interpretuje výsledky výzkumu a formuluje doporučení pro jednotlivé fakulty ke zlepšení míry úspěšnosti v doktorských studiích na Mendelově univerzitě v Brně.

1. Odborná východiska výzkumu

Současný model doktorského vzdělávání v České republice vznikl v polovině 20. století podle sovětského vzoru. Šlo o druh zaměstnání/školení na výzkumném ústavu AV ČR. Obsah této formy vědeckého školení byl víceméně totožný s doktorským vzděláváním jinde ve světě, vč. obhajoby disertační práce. Absolventům tohoto procesu byl Komisí pro vědecké hodnosti udělen titul „kandidát věd“ (CSc.). Titul Ph.D. byl v ČR zaveden v roce 1998 zákonem č. 111/1998 Sb. „Zákon o vysokých školách“ (ČAD, 2017). Zkratka Ph.D. neboli doktorský titul představuje v současné době nejvyšší formu vzdělání, které je možné v ČR dosáhnout.

1.1. Zákon o vysokých školách

Doktorské studium v České republice je z pohledu vzdělávací politiky součástí tříступňového vzdělávání. Legislativně je ošetřeno zákonem o vysokých školách. Ten definuje doktorský studijní program jako proces zaměřený na vědecké bádání, samostatnou tvůrčí činnost v oblasti výzkumu a vývoje nebo tvůrčí činnost v oblasti umění. Podmínkou pro přijetí do doktorského studijního programu je dle zákona řádné ukončení magisterského studia. Zákon také stanovuje délku doktorského studia na nejméně tři a nejvýše čtyři roky. Umožňuje individuální studijní plán pod vedením školitele, a to i ve spolupráci se zahraniční vysokou školou. Ukládá formu ukončení studia a způsob zveřejňování závěrečných prací. Studium se řádně ukončuje státní doktorskou zkouškou a obhajobou disertační práce, která je veřejná a na které student prokazuje schopnost a připravenost k samostatnému výzkumu. Během studia má studující nárok na stipendium. Jeho výše není v zákoně stanovena. Legislativa vytváří jakýsi obecný rámec, ale konkrétní podmínky si upravují vysoké školy či fakulty (ČR, 1998).

Nejvíce diskutované části zákona, a to jak akademickou obcí, tak laickou veřejností, jsou paragrafy týkající se právě výše zmíněného stipendia doktorských studentů a formy přijímacího řízení a s ní spojeným počtem přijímaných studentů do

doktorského studijního programu. Tato problematická témata by mohla vyřešit právě připravovaná reforma doktorského studia, která bude součástí novely vysokoškolského zákona. Dle Millera (2022) je momentálně připravena v paragrafovém znění a bylo zahájeno klasické připomínkové řízení mezi resorty. Následně dojde ke schválení vládou a k průchodu legislativním procesem v Parlamentu České republiky. Očekává se platnost od začátku roku 2024. Všechny zúčastněné strany doktorského studia od ní očekávají odstranění dvou nejzávažnějších problémů, které systém trápí. Prvním z nich je propastný rozdíl mezi počtem přijatých studentů na doktorské studium a počtem studentů, kteří studium dokončili. Druhým problémem je nízká míra mezinárodní konkurenceschopnosti České republiky v oblasti doktorských studií. Převážná většina studentů doktorského studia v ČR jsou Češi a Slováci, pouze cca 13 % doktorandů přichází ze zahraničí. Naopak v ostatních zemích, které investují do své budoucnosti prostřednictvím podpory vědy a výzkumu, se tento ukazatel obvykle pohybuje mezi 30 a 50 % (Miller, 2022). Představa Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, jak tuto situaci zlepšit a narovnat, je změnit systém odměňování, a tím vylepšit jak finanční podmínky doktorandů, tak i jejich přijímaný počet. Nový systém by spočíval v zafixování stipendia na 1,2násobku minimální mzdy a každá vysoká škola by dostala určitou sumu peněz na doktorské studium a sama by si zvolila strategii, jak peníze využít (Miller, 2022). Dnes je to tak, že škola dostane peníze za každého přijatého doktoranda, což vede k upřednostňování kvantity před kvalitou. Reforma by se měla také dotknout standardů školitele, institutu mimořádného profesora, pedagogických povinností doktorandů i formy závěrečného hodnocení.

1.2. MŠMT ČR

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky je ústřední orgán státní správy pro instituce vzdělávání, vědní politiku, výzkum a vývoj a další oblasti se vzděláváním spojené. V jeho dikci je mimo jiné vypracovávání výročních zpráv,

dlouhodobých a strategických záměrů. Schválením Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020 pozbyla platnost tzv. Bílá kniha. Dokument, který formoval vládní strategii v oblasti vzdělávání a zároveň byl otevřeným materiálem, který byl v pravidelných intervalech revidován a obnovován dle společenské situace (MŠMT ČR, 2002). Nyní je aktuálním a klíčovým dokumentem pro rozvoj vzdělávací soustavy ČR pro období 2020 až 2030 „Strategie 2030+“ (MŠMT ČR, 2020). Obecné priority formulované ve Strategii 2030+ rozpracovává MŠMT ČR dále a podrobněji ve svém Strategickém záměru.³ V něm MŠMT ČR umístilo mezi prioritní cíle zvýšení efektivity a kvality doktorského studia. K tomuto prioritnímu cíli jsou přiřazeny níže uvedené operační cíle:

- Zajištění dostatečných finančních podmínek pro kvalitní studium studujícím v prezenční formě doktorských studijních programů.
- Nabídnout nadstandardní motivační finanční podmínky excelentním zájemcům o doktorské studium.
- Posilovat kvalitu, otevřenost a internacionalizaci doktorského studia.
- Zlepšovat podmínky a podpory sladování studia a rodinného života a posilovat sociální integraci doktorandů (MŠMT ČR, 2021a).

MŠMT ČR očekává, že stipendia v prezenčním studiu umožní studentům to, aby pro ně studium a disertační práce byly skutečnou prioritou a aby nemuseli získávat finanční prostředky jinou prací. Stipendium by mělo pokrýt životní náklady a případně umožnit i založit rodinu. Dostatečná výše stipendia je podle MŠMT ČR předpokladem pro požadavek ze strany vysoké školy na čas a úsilí věnované studiu a na vyšší kvalitu disertační práce. Změna mechanismu financování doktorských studií podpoří vysoké školy v rozhodování, kolik uchazečů do studia přijmou a jak vysoká stipendia jim nabídnou. Záměr je snahou udělat systémovou změnu, upřednostňovat

³ Celý název: Strategický záměr ministerstva pro oblast vysokých škol na období od roku 2021.

kvalitu studentů před kvantitou, zlepšit financování, podpořit mobilitu, zkrátit délku doktorských studií a oslabit inbreeding.

Ve Strategickém záměru ministerstvo také uvádí, že v mezinárodním srovnání s ohledem na velikost vysokého školství vykazuje Česká republika v současnosti vysoce nadprůměrný počet aktivních, tedy studujících studentů v doktorských studijních programech, ale že v důsledku nízké úspěšnosti zakončení studia je počet absolventů podprůměrný. Strategický záměr MŠMT ČR dále uvádí, že průměrná délka úspěšného doktorského studia je téměř 5,5 roku a přesahuje tak standardní dobu studia, která je podle nastavení studijního programu 3 nebo 4 roky. Výjimkou nejsou ani studenti setrvávající v systému 8 a více let. Pouze okolo 7 % studentů dokončuje studium v řádném termínu. Celková úspěšnost se tak pohybuje kolem 40 %. Neúspěšných studentů je tedy více než úspěšných. Statistika neúspěšnosti poukazuje na to, že příprava mladých vědců je velmi neefektivní. Trend neúspěšnosti je dlouholetý a mediálně diskutovaný jak laickou, tak i odbornou veřejností. Samotné Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy v ČR se touto skutečností zabývá již několik let a výsledkem jsou cíle vedoucí k systémové změně ve výše popsaném Strategickém záměru.

1.2.1. Hodnocení kvality DSP

První hodnocení, které se kvalitou doktorského studia zabývalo, proběhlo v ČR již v roce 2010.⁴ Analytická zpráva Dvořákové a Smrčky (2013) z tohoto prvního hodnocení doktorského studia popisuje výsledky výzkumu, který probíhal po dobu tří let. Šlo o vůbec první systematické hodnocení kvality doktorského studia v ČR od počátků jeho existence. Hodnocení podstoupilo 20 veřejných vysokých škol, dvě státní a dvě soukromé. Celkem bylo zhodnoceno 493 studijních programů se 708 studijními obory.

⁴ Výsledky jsou publikovány v analytické zprávě Hodnocení kvality doktorských studijních programů na vysokých školách v ČR, autoři Dvořáková, V., Smrčka, J. (2013) v časopise *Pedagogika*.

Hlavními kritérii při hodnocení byly

- kvalita výstupů
- kvalita související výzkumné činnosti.

Kromě těchto dvou hlavních kritérií posuzovala komise i další aspekty jako:

- požadavky na uchazeče o studium,
- zahraniční mobilitu studentů,
- kritéria hodnocení studentů,
- vytíženost pedagogů (počet závěrečných prací na školitele)
- a technické zázemí pro doktorandy (Dvořáková, Smrčka 2013).

Autoři zprávy popsali pozitivní trend, který zaznamenali na většině vysokých škol, a to zvyšující se nároky na publikační činnost studentů, na kvalitu výstupů a na kladení důrazu na průběžnou kontrolu studia. Což znamená, že vysokými školami je podporována kvalita studentů před kvantitou. Naopak jako negativní trend se jim jevilo zhoršování přístupu k externím vědeckým grantům. Největší propad zaznamenala oblast společenskovedních oborů. Důvodem je dle autorů orientace doktorských studentů na snadněji získatelné rozvojové granty, které studujícím přinášejí administrativní zátěž bez výrazného výzkumného efektu. Studentům chybí také institucionální podpora a pomoc při podávání významných mezinárodních grantů. Zpráva dále kritizuje nejasněné koncepce vysokých škol, chybějící profilující výzkumná témata kateder a ústavů a školitele, kteří sami nejsou uznávanou odbornou autoritou a nejsou zapojeni do výzkumu v dané oblasti, a tím pádem nemají kvalitní výstupy. Doporučení komise se upírá na změnu charakteru a organizaci studia. Apeluje na užší propojení doktorského studijního programu s výzkumnou činností instituce. Doktorský program by měl být kvalitativně odlišný od dosavadního magisterského studia, tj. individuální přístup ke studentovi a zapojení do výzkumu. Instituce vychovávající budoucí vědce by měla být profilovaná a dlouhodobě koncepčně vystavěná s významnými osobnostmi daného oboru a s kvalitní zahraniční vědeckou spoluprací. Výsledkem šetření bylo kromě doporučení také omezení

dvanácti⁵ akreditací a úplné odebrání jedné,⁶ kdy stav doktorského studia vykazoval výrazné nedostatky (Dvořáková, Smrčka 2013).

1.2.2. Doktorandi 2014

Výsledky analýzy prvního hodnocení kvality od Dvořákové a Smrčky (2013) vedly k realizaci rozsáhlého šetření v roce 2014, které MŠMT realizovalo v rámci IPN KREDO⁷ pod názvem Doktorandi 2014 (Fischer, Vltavská a kol., 2014) prostřednictvím dotazníkových šetření. Bylo vytipováno 8 problémových oblastí a akce se zúčastnilo 3 283 doktorandů (z celkového počtu cca 24 000). Pozornost se upírala hlavně na:

- motivaci ke studiu,
- požadavky na školitele,
- zázemí pro studium,
- studijní povinnosti,
- vědeckou, tvůrčí a pedagogickou činnost doktorandů,
- finanční zázemí,
- okolnosti ukončení studia,
- kariérní očekávání studentů, včetně hodnocení šancí na trhu práce⁸.

Průzkum Doktorandi 2014 zjistil, že studenti se hlásí na doktorské studium převážně kvůli zájmu o akademickou kariéru či kvůli zájmu o osobní rozvoj. Jen 6 % zájemců o studium bylo motivováno nemožností najít si práci po absolvování magisterského

⁵ Akreditace byly omezeny těmito VŠ: Masarykova univerzita, Technická univerzita v Liberci, Univerzita Pardubice, Univerzita Karlova v Praze, Veterinární a farmaceutická univerzita Brno, Vysoká škola ekonomická v Praze, Vysoká škola chemicko-technologická v Praze, Vysoké učení technické v Brně, Západočeská univerzita v Plzni.

⁶ Akreditace byla odňata: Západočeská univerzita v Plzni.

⁷ Projekt KREDO je součástí IPN (Individuální projekt národní) pro oblast terciárního vzdělávání, výzkumu a vývoje. Realizace proběhla v rámci Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost. Cílem projektu je tvorba Strategie rozvoje vysokého školství do roku 2030. Dostupný zde: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/vysoke-skolstvi/ipn-kredo-kvalita-relevance-efektivita-diverzifikace-a>

⁸ Zdroj MŠMT, dostupné zde: <https://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/pruzkum-doktorandi-2014-spokojenost-se-skolou-ale-nizke>

studia. Příjímání řízení považuje většina z nich za náročné a objektivní. Studenti dobře hodnotí technické zázemí školicích pracovišť a sociální zázemí. V rámci doktorského studia má jen 15 % studentů povinnost vycestovat aspoň na jeden měsíc do zahraničí. Více než 70 % studentů má povinnost publikovat či vystupovat na konferencích. Jedné třetině dotazovaných studentů škola nehradí náklady spojené s aktivní účastí na konferencích. Osmdesát procent doktorandů se může zapojit do řešení interních grantů, 72 % do řešení externích grantů a 50 % do mezinárodních grantů. Více než polovina studentů řeší nedostatek času na přípravu disertační práce kvůli jiným povinnostem. Vyhodnocení dotazníků mimo jiné také odhalilo, že 85 % studentů nevyhovuje výše stipendia a třetina jich kvůli nedostatku finančního ohodnocení nechce zůstat na akademické půdě (Fischer, Vltavská a kol., 2014). Toto dotazníkové šetření je jakousi zpětnou vazbou od studentů. Je to pohled z druhé strany, na rozdíl od první studie autorů Dvořákové a Smrčky (2013), která byla zaměřená spíše na procesní a koncepční oblast. Struktura dotazníku a okruhy otázek jsou inspirací pro můj kvalitativní výzkum v rámci této diplomové práce.

1.2.3. Šetření Doktorandi 2021

Aktuálně v procesu vyhodnocení je nyní šetření, které bylo zahájeno v roce 2021. Průzkum probíhá pod názvem Šetření Doktorandi 2021. Mělo by být klíčové pro připravovanou reformu doktorského studia, která je jednou z hlavních priorit Strategického záměru ministerstva pro oblast vysokých škol na období od roku 2021. Očekává se, že díky vyhodnocení zpětných vazeb od studentek a studentů by MŠMT mělo být schopno nastavit vhodná opatření v rámci vzdělávací politiky a efektivně reagovat na potřeby i problémy, které doktorandky a doktorandi v současnosti mají.

Neměla bych zde zapomenout uvést, že sami doktorandi jsou v tomto směru, tedy v tlaku na změnu systému, velmi aktivní. V České republice vznikl v roce 2016 spolek, Česká asociace doktorandek a doktorandů, z. s. (ČAD), který sdružuje studentky a studenty v doktorském studiu. Spolek reaguje aktivně na dění kolem

doktorského studia tiskovými prohlášeními, podněty, stanovisky a otevřenými dopisy. Vytváří příručky pro zájemce o studium, statistiky a analýzy. Podporuje a rozšiřuje síť doktorandských spolků a řeší i aktuální specifika skupiny, např. přítomnost psychického tlaku apod. (ČAD, 2020).

Všechny tyto průzkumy MŠMT i podněty ČAD měly ambici popsat co nejdělejší stav doktorského studia a přinést doporučení ke zlepšení stavu. Odhalily koncepční nedostatky jak v rámci celého vzdělávacího systému, tak na úrovni vysokých škol. A jsou východiskem pro můj vlastní výzkum v rámci této diplomové práce.

1.3. Boloňský proces a EHEA

Boloňský proces zde zmiňuji, protože Česká republika je jeho součástí. Jde o dohodu aktuálně 49⁹ evropských i mimoevropských států, která vede ke vzájemné spolupráci a vytváření kompatibility vysokoškolského vzdělávání. Je to pokračování záměru pařížské Sorbonny z roku 1998, kde ministři školství čtyř zemí – Francie, Itálie, Británie a Německa – podepsali Sorbonnskou deklaraci. Ta deklaruje záměr vytvořit Evropský prostor vysokoškolského vzdělávání (EHEA). Hlavním cílem prvních setkání účastníků Boloňského procesu (setkání probíhá každé dva roky) bylo vytvořit jednotný vysokoškolský prostor, a to prostřednictvím:

- zavedení systému vzájemně srovnatelných diplomů
- zavedení systému dvoustupňového studia (bakalářského a magisterského)
- zavedení systému kreditů (ECTS)
- podporou mobility v rámci zkvalitnění studia, výuky a výzkumu

⁹ Albania, Andorra, Armenia, Austria, Azerbaijan, Belarus, Belgium, Bosnia and Herzegovina, Bulgaria, Croatia, Cyprus, Czech Republic, Denmark, Estonia, Finland, France, Georgia, Germany, Greece, Holy See, Hungary, Iceland, Ireland, Italy, Kazakhstan, Kosovo, Kyrgyzstan, Latvia, Liechtenstein, Lithuania, Luxembourg, Malta, Moldova, Monaco, Montenegro, Netherlands, North Macedonia, Norway, Poland, Portugal, Romania, Russia, San Marino, Serbia, Slovakia, Slovenia, Spain, Sweden, Switzerland.

- podporou spolupráce ve zvyšování kvality vysokoškolského vzdělání
- podporou „evropského rozměru“ vysokoškolského vzdělání (EHEA, 1999).¹⁰

Aktérům procesu se daří cíle naplňovat. Svědčí o tom i poslední setkání v Římě roku 2020, které vyzdvihlo úspěchy a stanovilo si nové cíle a delší odstup mezi setkáními.¹¹

Pozornost se nyní upírá na:

- inovace, nové dovednosti se zaměřením na zaměstnatelnost
- nové (digitální) způsoby učení a výuky s důrazem na celoživotní učení
- mobilitu osob, vědomostí, znalostí
- nevyužitý talent jako podporu vysokoškolského vzdělávání a kariéry pro uprchlíky
- začlenění jako hnací sílu dokonalosti
- budování důvěry mezi univerzitami (EHEA, 2020).

Boloňskými reformami vytvořený Evropský prostor vysokoškolského vzdělávání (EHEA) má snahu sjednotit strukturu akademických titulů a standardy zajišťování kvality v celé Evropě. Hlavní cíle EHEA jsou: zlepšit kvalitu a relevanci vysokoškolského vzdělávání, zvýšit mobilitu studentů, zaměstnanců a výzkumných pracovníků v Evropě, podpořit zaměstnatelnost, inovace a zajistit srovnatelnost, kompatibilitu a přenositelnost kvalifikací. Země EHEA přijaly třístupňový systém bakalářských, magisterských a doktorských titulů a používají společný systém k přenosu a akumulaci kreditů (ECTS), který usnadňuje mobilitu studentů. Existence EHEA vede k větší spolupráci a kooperaci mezi vysokoškolskými institucemi v Evropě a usnadňuje studentům, výzkumným pracovníkům a akademickým pracovníkům

¹⁰ Více zde: <http://www.ehea.info/page-ministerial-conference-bologna-1999>

¹¹ Další setkání je naplánováno na rok 2024 v Albánii.

pohyb mezi zeměmi a studium či práci v různých vzdělávacích a výzkumných prostředích (Hasgall, Saenen, Damian, 2019).

Jednou ze zajímavostí v tomto ohledu pro mě je, že studenti doktorského studia nemají ve všech zemích stejnou pozici. Ve většině zemí EHEA mají doktorandi status studenta a k tomu automaticky zaměstnaneckou pozici juniorního výzkumníka. Česká republika je jednou z mála zemí, kde je doktorand z podstaty jen student. I když mívá dohody o provedení práce či malé úvazky na projektech, není to automatické zařazení do zaměstnanecké pozice, nýbrž jde o využití příležitosti, která se může a nemusí naskytnout. I přes toto malé garantované ekonomické zajištění (myšleno pobírání pouze stipendia) je překvapivě dle statistik MŠMT o doktorské studium v ČR velký zájem.

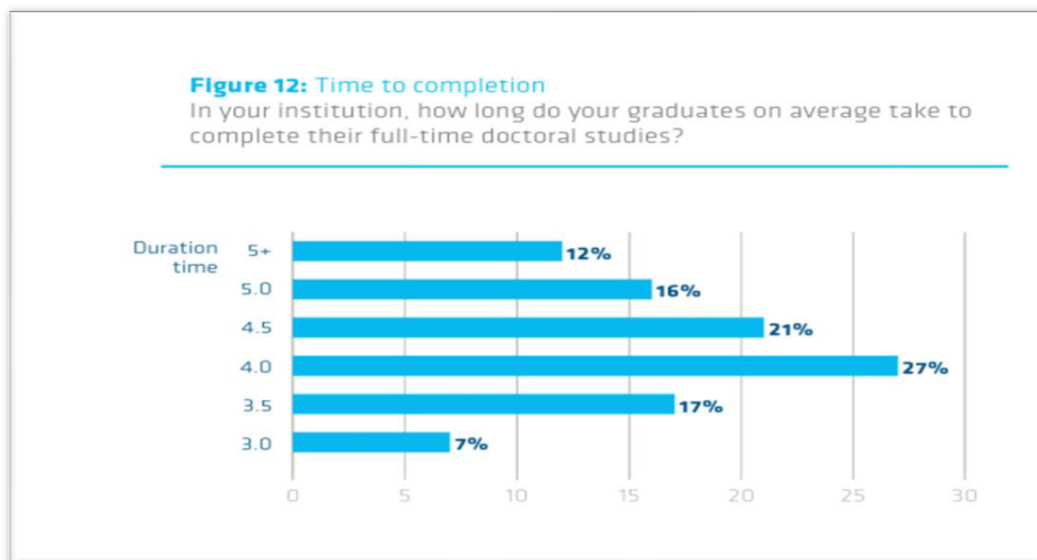
Vývoj doktorského studia v Evropě je ovlivněn různými faktory, včetně historických, kulturních a ekonomických. Doktorské vzdělávání v Evropě se vyznačuje rozmanitostí, pokud jde o strukturu, obsah a požadavky. Obecně je evropské doktorské vzdělávání strukturováno na základě tří až čtyřletého výzkumného projektu, jehož výsledkem je závěrečná práce. Od doktorandů se očekává samostatná práce s podporou a vedením školitele nebo výzkumného týmu. V posledních letech se klade stále větší důraz na zlepšení kvality doktorského vzdělávání v Evropě. To vede k rozvoji různých iniciativ a programů zaměřených na podporu excelence a internacionalizace doktorského vzdělávání. Tento trend je podporován iniciativami, jako je právě Evropský prostor vysokoškolského vzdělávání (EHEA) a Evropská rada pro výzkum (ERC), a projekty typu Marie Skłodowska-Curie (MSCA). Podstatou je co nejvíce usnadnit uznávání akademických kvalifikací a podpořit mobilitu studentů a výzkumných a akademických pracovníků v rámci Evropy. Celkově rozvoj doktorského studia v Evropě odráží závazek podporovat excelenci, inovace a internacionalizaci výzkumu a vzdělávání.

Často diskutovaným ukazatelem, pokud jde o doktorské vzdělávání v Evropě, je průměrná doba do dokončení doktorského studia. Studie *Doctoral education in Europe today: approaches and institutional structures* (Hasgall, Saenen, Damian, 2019)

oslovila respondenty s otázkou, jak dlouho obvykle trvá doktorandům dokončení výzkumu a jak se průměrná doba dokončení změnila ve srovnání s dobou před deseti lety. Podíváme-li se na tento evropský výzkum, z odpovědí na tuto otázku vyplynulo, že stav na většině evropských univerzit je následující: studentům doktorského studia trvá dokončení doktorské práce v průměru 3,5 až 4,5 roku. Viz obrázek č. 1: u 65 % vysokých škol se průměrná doba dokončení pohybuje mezi 3,5 roku (17 % vysokých škol) a 4,5 roku (21 % vysokých škol). Více než polovina vysokých škol také uvedla, že se průměrná doba studia buď zkrátila (43 %), nebo zůstala stabilní (42 %). Naproti tomu pouze 15 % institucí uvedlo prodloužení průměrné doby pro dokončení doktorského studia. Souhrnně tyto výsledky naznačují zkrácení délky doktorského studia v rámci Evropy. V této studii je zahrnuta také míra úspěšnosti doktorských studijních programů. Odpovídající instituce byly dotázány, kolik doktorandů obhájí svou disertační práci do šesti let a jak se tento počet změnil ve srovnání s obdobím před deseti lety. Souhrnné evropské údaje ukazují, že většina studentů doktorského programu (tj. 66 %) dokončí svou doktorskou práci do šesti let, i když s výraznými rozdíly mezi jednotlivými zeměmi (pozn. autorky: rozdíly mezi zeměmi nejsou bohužel ve studii rozvedeny). Z odpovědí vysokých škol vyplývá, že míra úspěšnosti v dokončení studia v Evropě zůstává převážně stabilní, i když malá část institucí uvádí pozitivní vývoj směrem k vyšší míře úspěšnosti. Přibližně polovina všech odpovídajících univerzit (49 %) uvedla, že míra dokončování studia na jejich instituci zůstala ve srovnání s obdobím před deseti lety stabilní, zatímco 35 % uvedlo nárůst a 16 % pokles. Průměrná doba do ukončení studia zůstává v souladu s hranicemi, které byly doporučeny v Salcburských zásadách v roce 2005 (tyto zásady uváděly, že doktorské programy by měly trvat zpravidla tři až čtyři roky). Relativní stabilita doby do dokončení a míry úspěšnosti dle výše zmíněné studie ukazuje, že je třeba jasně rozlišovat mezi organizací doktorského vzdělávání (tj. mnoha a různorodými postupy, politikami, strukturami a podporami doktorandům) a samotným výzkumným procesem. Na otázku, co by podle nich mohlo být příčinou případné

změny k lepšímu, uváděly univerzity různorodé důvody, od zavádění strukturovanějších programů až po větší dostupnost financování a podpory.

Obrázek 1: Jak dlouho trvá průměrně Vaším absolventům na Vaší instituci dokončení prezenčního doktorského studia?

Zdroj: European University Association 2019, dostupné z <https://eua.eu/downloads/publications/online%20eua%20cde%20survey%2016.01.2019.pdf>

Z této analýzy (Hasgall, Saenen, Damian, 2019) lze vyvodit závěr, že hlavní zásady a doporučení tří salcburských principů se přesně odrážejí v doktorském vzdělávání, které je nyní v Evropě nabízeno, a že dotazované vysoké školy si uvědomují hodnotu doktorského vzdělávání v evropském výzkumu a také důležitost přijetí nových povinností z jejich strany. Salcburské zásady¹² a pokyny vypracované v roce 2005 nebyly nikdy uzákoněny ani implementovány shora dolů. Vznikly jako výsledek neustálého zkoumání a výměny postupů vysokých škol. To naznačuje, že je možné společně vytvářet koncepty, které motivují instituce a zároveň jsou přizpůsobeny jejich jedinečnému právnímu a akademickému kontextu, a to bez ohledu na různorodost praxe v doktorském vzdělávání a s respektem k různé kultuře.

¹² Dostupné z <http://www.doktorandivcr.cz/sites/default/files/dokumenty/2022/Salcbursk%C3%A1%20doporu%C4%8Den%C3%AD%202005.pdf>

Česká republika je součástí Boloňského procesu i EHEA od samého začátku a naše vysokoškolské prostředí je jimi velmi ovlivňováno. A to dle mého názoru v dobrém slova smyslu. Sdílení zkušeností z procesů fungování VŠ jinde a vnímání rozdílů je přínosné a inspirující v nastavování podmínek pro studium u nás. Dle výše uvedených statistik EHEA a MŠMT je zřejmé, že studenti doktorského studia v České republice studují déle a jsou v dokončování studia méně úspěšní, než je evropský průměr. Určitě by stálo za to využít svou inspiraci z EHEA aktuálně na nastavování podmínek doktorského studia u nás.

1.4. Akademický inbreeding

Dle Strategického záměru MŠMT je součástí problematiky doktorského studia mimo jiné i inbreeding. O akademickém inbreedingu existuje v současné době mnoho studií.¹³ Tímto termínem se označuje jev, kdy vysoké školy zaměstnávají na akademických pozicích své vlastní absolventy. Diskutované a problematické téma je to z mnoha důvodů. Předpokládá se například, že snižuje excelentní vědeckou produkci v instituci a ztěžuje prosazení změn v organizaci. Má ale i své výhody, jako jsou například vyšší loajalita k instituci a možnost udržení nadaných doktorských studentů v situaci, kdy je nábor podobně nadaných studentů odjinud nerealistický (Hanuš, Kohoutek, Sekerák, 2021). Právě na to, jak moc velký problém akademický inbreeding v Česku je nebo není, se zaměřuje studie Macháčka a Srholce (2020). Vyplynulo z ní, že české univerzity mají v porovnání se zbytkem Evropy mnohem větší tendenci najímat do pracovního úvazku své absolventy. Pro srovnání uvádí, že americké a britské univerzity (Princeton University, Oxford University nebo University of Cambridge) zaměstnávají do 30 procent vlastních absolventů. České vysoké školy, které byly zahrnuty do studie,¹⁴ se pohybují v rozmezí 50 až 70 procent vlastních absolventů. Jedním z důvodů, proč k inbreedingu v České republice dochází, je nízká ochota Čechů dojíždět nebo se stěhovat za prací. V případě cizinců

¹³ Například: Tůma, F. & Knecht, P. (2019); Macháček, V. & Srholec, M. (2020); Hanuš, K., Kohoutek, J., & Sekerák, M. (2021).

¹⁴ Univerzita Karlova v Praze (UK), Masarykova univerzita v Brně (MU) a Univerzita Palackého v Olomouci (UPOL).

v ČR je hlavní překážkou omezená jazyková vybavenost společnosti mimo univerzitu, nemožnost se domluvit v obchodě nebo na úřadě, případně umístit dítě do školky, školy. Jak popisuje Srholec, na prestižních zahraničních univerzitách mají proti inbreedingu vybudovaný systém. Je možné se registrovat do speciálního pracovního portálu,¹⁵ o kterém vědí ostatní výzkumné instituce a najímají přes něj nové zaměstnance. Stejně tak o tomto registru vědí absolventi a mohou se na místa takto hlásit (Macháček, Srholec, 2020).

¹⁵ Například v oboru ekonomie provozuje portál pro absolventy Ph.D. odborná asociace American Economic Association.

2. Vlastní výzkum

Dle odborných zdrojů, které jsem prozkoumala v první části této práce, je zřejmé, že prostředí českých doktorandů v současné době trápí hlavně nízká stipendia, velké množství neukončených studií a nízká konkurenceschopnost. Neukončená studia neboli jinak neúspěšnost studentů doktorského studia trápí i Mendelovu univerzitu, kde pracuji. Doktorandi jsou často mými kolegy, spoluřešiteli projektů realizovaných na mém pracovišti. Odchody schopných a nadějných studentů jsou často překvapením a představují riziko pro budoucnost univerzity, která tím přichází o cenné talenty. Proto jsem se rozhodla zdokumentovat neúspěšnost studentů v doktorském studiu na Mendlově univerzitě a prozkoumat důvody, kvůli kterým jim nestojí za to v akademické sféře zůstat.

2.1. Popis cíle a metodiky

Cílem této diplomové práce je popis a analýza úspěšnosti studujících v doktorských studijních programech na Mendlově univerzitě. V rámci tohoto šetření jsem si položila dvě výzkumné otázky: Jak se liší míra neúspěšnosti mezi jednotlivými fakultami Mendelovy univerzity? Jaké jsou k neúspěšnosti důvody?

Pro nalezení odpovědí jsem použila kombinaci těchto metod:

- Časová řada
- Komparace – kvantitativní přístup
- Polostrukturované rozhovory – kvalitativní přístup

V rámci deskripce univerzity jsem pracovala s metodou časové řady. Ta věcně a prostorově porovnává data, která jsou jednoznačně uspořádána z hlediska času ve směru od minulosti k přítomnosti. V časové řadě je znázorněn počet studií zahájených v jednotlivých letech bez ohledu na předchozí, souběžná nebo následující studia studentů ve studijních programech. Nejde tedy o počet studentů, ale do časové řady

vkládám stav aktivních studií vždy k 31. 12. daného roku. Touto metodou zobrazuji trend zájmu o studium na MENDELU a vytvářím komparaci zájmu u bakalářského, magisterského a doktorského stupně vzdělávání. Délka časové osy není náhodná. Končí rokem 2021, což je rok, za který bylo možné mít v době zahájení práce relevantní data. Další stěžejní rok na ose je 2017. Vycházela jsem z toho, že standardní délka doktorského studia je 3 + 1 rok, a tedy v roce 2021 mohu do analýzy zahrnout studenty, kteří zahájili studium právě v roce 2017 a dříve. Počátečním rokem 2007 jsem pak vytvořila dekádu, ve které se dají dostatečně sledovat analyzované trendy.

Metodu komparační analýzy jsem použila pro srovnávání míry ne/úspěšnosti doktorského studia na fakultách MENDELU. Jako stavební jednotku pro porovnání studijní ne/úspěšnosti jsem zvolila výpočet „kolik studií se dokončí v řádné době“. Protože má MENDELU napříč fakultami rozdílnou délku doktorských studií, a to 3 a 4 roky, je v této práci, pro snadnější práci s daty, definováno „úspěšně zakončené studium“ jako studium ukončené v průběhu čtyř kalendářních let. Abych udržela přehlednost mezi grafy, odlišila jsem barevně jejich pozadí dle fakultních barev (PEF – modrá, AF – žlutá, FRRMS – fialová, LDF – zelená, ZF – červená). Výsledek komparace je podkladem pro výběr respondentů a tvorbu struktury rozhovorů.

Výběrem respondentů jsem se snažila o co nejrovnoměrnější rozložení mezi fakultami a zároveň o genderové vyvážení. Tipy na respondenty jsem získala přes studentský spolek, stále aktivní spolužáky a vyučující. Potkala jsem se s třinácti neúspěšnými studujícími a třemi studujícími, kteří studium absolvovali. Může se zdát, že je výběr respondentů z hlediska úspěšnosti a neúspěšnosti nevyvážený. Je tomu asi tak, ale má to své důvody. Bylo v plánu vybrat pro rozhovory jen neúspěšné respondenty, protože hledám odpověď na otázku, co je příčinou nedokončení, tedy neúspěšnosti. Ale během probíhajícího výzkumu se ukázalo, že konečná doporučení mohou být lepší, když se k nim vyjádří i ti úspěšní.

Místa rozhovorů byla velmi různorodá. S devíti respondenty jsme si povídali na půdě jejich původní fakulty. Dva rozhovory jsem vedla na procházce v místě bydliště bývalých studentů. Jedno setkání probíhalo v Moravské galerii v Pražákově

paláci. Se zbylými respondenty jsem vedla rozhovory v centru města v kavárně. Pro doplnění informací jsem z důvodu časové náročnosti nové schůzky již neiniciovala, ale použila jsem spojení přes online aplikace. Vzhledem k tomu, že ne všechna prostředí, kde se rozhovory vedly, byla vhodná k záznamu rozhovorů na diktafon, musela jsem od této metody záznamu ustoupit. Z rozhovorů jsou vytvořeny písemné záznamy, tzv. protokoly o rozhovoru.

Stavba rozhovoru má jen jeden okruh otázek týkající se ukončení studia. Ten je poté ještě detailněji konkretizován dle průběhu samotného rozhovoru tak, aby se rozhovor nestočil jen do banálních a všeobecných konstatování. Scénář rozhovorů¹⁶ má stěžejní body, které se týkají důvodů ukončení doktorského studia, důvodů nástupu na doktorát, ohodnocení univerzity jako vědeckého pracoviště, popisu pracovního/studijního místa, školitele, tématu disertační práce, překážek v průběhu studia a výše stipendia. Rozhovory v této studii jsou hodnoceny vždy jako celek a dále rozebírány na jednotlivé prvky v něm obsažené. Snahou je podchytit významné momenty.

Výhodou při analýze řízených rozhovorů pro mě byla znalost prostředí, které respondenti popisovali. Lépe jsem se orientovala v jejich odpovědích. Nicméně jsem se do rozhovorů nevčleňovala ani v nich nic nemodifikovala. Respondenti byli informováni, že data z rozhovorů budou podkladem pro diplomovou práci. Souhlasili se svou účastí na výzkumu a byli informováni o cílech výzkumu a postupech, které jsou v této diplomové práci použity. Souhlasili tedy s využitím pro výzkum i s anonymním publikováním. Identifikované příčiny ukončení studia vycházející z rozhovorů jsou podkladem k doporučením, která je možné vzít v úvahu při nastavování podmínek ke studiu.

¹⁶ Je součástí přílohy této diplomové práce.

2.2. Deskripce Mendelovy univerzity

Studenti doktorského studia, kteří jsou předmětem výzkumu této práce, studovali doktorské studijní programy na Mendelově univerzitě v Brně. Mendelova univerzita v Brně oficiálně používá zkratku názvu „MENDELU“. Jméno univerzity je poctou významnému vědci na poli genetiky, Johannu Gregoru Mendelovi.¹⁷ Instrukce jej ale používá až od 90. let. V době svého vzniku, 24. července 1919, nesla název Vysoká škola zemědělská. Z vysoké školy, která měla dva obory, lesnický a hospodářský, vyrostla univerzita s pěti fakultami, institutem pro celoživotní vzdělávání a Školním zemědělským podnikem Žabčice.

2.2.1. Fakulty MENDELU¹⁸

Agronomická fakulta (AF) patří mezi zakládající fakulty MENDELU. Výuku zahájila už v roce 1919. Její výzkumy jsou spojeny s moderní zemědělskou produkcí, šlechtěním rostlin, blahobytem zvířat, využitím robotizace a automatizace, potravinami budoucnosti a vývojem nových receptur, efektivním využitím odpadů, léčbou nádorových onemocnění, ale také s ekologií, se změnami klimatu a dalšími aktuálními problémy. Fakulta klade důraz na praktickou výuku. Je vybavena moderními laboratořemi, skleníky, potravinářským provozem, technickou zkušebnou, školním statkem a polní pokusnou stanicí. Součástí AF je CEITEC MENDELU.¹⁹

AF aktuálně²⁰:

- 15 odborných ústavů
- 34 studijních programů
- 2 100 studentů (z toho 200 doktorandů)

¹⁷ Český přírodovědec německého původu, zakladatel genetiky a zákonů dědičnosti, biolog, matematik, botanik, učitel a opat augustiniánského kláštera na Starém Brně. Žil v letech 1822–1884.

¹⁸ Mendelova univerzita v Brně (2022a) Informace dostupné na <https://MENDELU.cz/fakulty-a-soucasti/>

¹⁹ Ceitec MENDELU je partner Středoevropského technologického institutu. Výzkum zde probíhá v programu Genomika a proteomika rostlinných systémů.

²⁰ Aktuálně je zde myšlen rok 2022.

Lesnická a dřevařská fakulta (LDF) vzdělává své studenty v oborech lesnictví, myslivost, krajinářství, arboristika, technická biologie dřevin, technologie a management zpracování dřeva a nábytkářství. V těchto oblastech se zabývá i výzkumem, vývojem a expertní činností. Disponuje prvním českým výzkumným centrem pro studium dřeva.²¹ Intenzivně spolupracuje se zahraničními univerzitami. Studium nabízí i v anglickém jazyce a lesnická praxe se zde uskutečňuje na více jak deseti tis. hektarech lesa.

LDF aktuálně:

- 15 odborných ústavů
- 29 studijních programů
- 1 500 studentů (z toho 110 doktorandů)

Provozně ekonomická fakulta (PEF) nabízí vzdělání v oblasti ekonomiky, managementu, obchodu, financí, veřejné správě a v projektování informačních systémů.

PEF aktuálně:

- 10 odborných ústavů
- 14 studijních programů
- 2 900 studentů (z toho 115 doktorandů)

Zahradnická fakulta (ZF) jako jediná z fakult MENDELU je mimo Brno. Sídlí v Lednici a provozuje areál ukázkových zahrad, sbírkové skleníky a opečovává početné genové kolekce rostlin. Její absolventi jsou specialisté v celé šíři zahradnického oboru. Fakulta

²¹ Výzkumné centrum Josefa Ressela v Brně-Útěchově.

má špičkové vybavení a moderní vědeckou infrastrukturu. Praxe studentů probíhá na 30 hektarech sadů, vinic, zahrad a experimentálních ploch.

ZF aktuálně:

- 11 odborných ústavů
- 12 studijních programů
- 950 studentů (z toho 55 doktorandů)

Fakulta regionálního rozvoje a mezinárodních studií je nejmladší fakultou MENDELU. Vznikla v roce 2008 s potřebou vnímat problematiku regionů v souvislostech. Studenti při svém studiu propojují ekonomiku, politologii, sociologii a environmentalistiku.

FRRMS aktuálně:

- 6 odborných ústavů
- 3 studijní programy
- 1 160 studentů (nemá doktorandy)

2.2.2. Doktorské studium

Doktorské studium na MENDELU je ošetřeno vnitřními předpisy univerzity. Hlavním dokumentem, který rámcuje tuto oblast, je Studijní a zkušební řád Mendelovy univerzity v Brně. Studijní programy akreditované na univerzitě se uskutečňují na jednotlivých fakultách. Mají své názvy, předepsanou formu, obsah a cíl studia. Odpovědnost za uskutečňování doktorského studijního programu na fakultách má děkan. Dle Studijního a zkušebního řádu studium v programech hodnotí oborové rady. Ty jsou jmenovány pro každý studijní program zvlášť. Členové oborové rady jsou profesori, docenti a významní odborníci, které schvaluje vědecká rada, a poté jsou jmenováni děkanem fakulty.

Oborová rada:

- garantuje zaměření a vědeckou profilaci studijního programu,
- schvaluje individuální plány studentů,
- hodnotí studium a výsledek min. 1 x ročně referuje děkanovi,
- schvaluje oponenty závěrečných prací,
- navrhuje členy zkušební komise,
- rozhoduje o povinnosti autoreferátu (tzv. shrnutí disertační práce).

Samotné doktorské studium je organizováno buď po semestrech, nebo individuálním studijním plánem, ale vždy s podmínkou splnění předmětů hodnocených kreditním systémem. Studenta doktorského studia vede a disertační práci s ním konzultuje školitel. Student absolvuje tři a více odborných předmětů a zkoušku z anglického či jiného světového jazyka. Zkoušky jsou převážně komisionální a jsou vedeny formou vědecké rozpravy.

Školitel je zpravidla akademický pracovník MENDELU, případně externista, který působí ve vědním oboru, který odpovídá povahově příslušnému doktorskému programu. Školitele schvaluje vědecká rada. Školitel má na starosti soulad vzdělávání studenta s činností školicího pracoviště. Ten vytváří především tím, že společně se studentem nastaví individuální plán a konzultuje s ním zpracování disertační práce, metodologii a zapojuje studenta do vědecké a pedagogické činnosti. Dbá také o to, aby se doktorand účastnil vědeckých seminářů a konferencí. Sleduje plnění jeho studijního plánu a prostřednictvím oborové rady předkládá děkanovi návrhy dalších kroků vedoucích ke splnění cílů studia. Studium je řádně dokončeno splněním studijního plánu, úspěšným provedením státní doktorské zkoušky a obhájením disertační práce. Studium lze také ukončit například zanecháním studia či vyloučením a dalšími způsoby, které jsou popsány ve studijním a zkušebním řádu MENDELU. Státní doktorskou zkouškou se ověřuje připravenost k samostatné výzkumné činnosti.

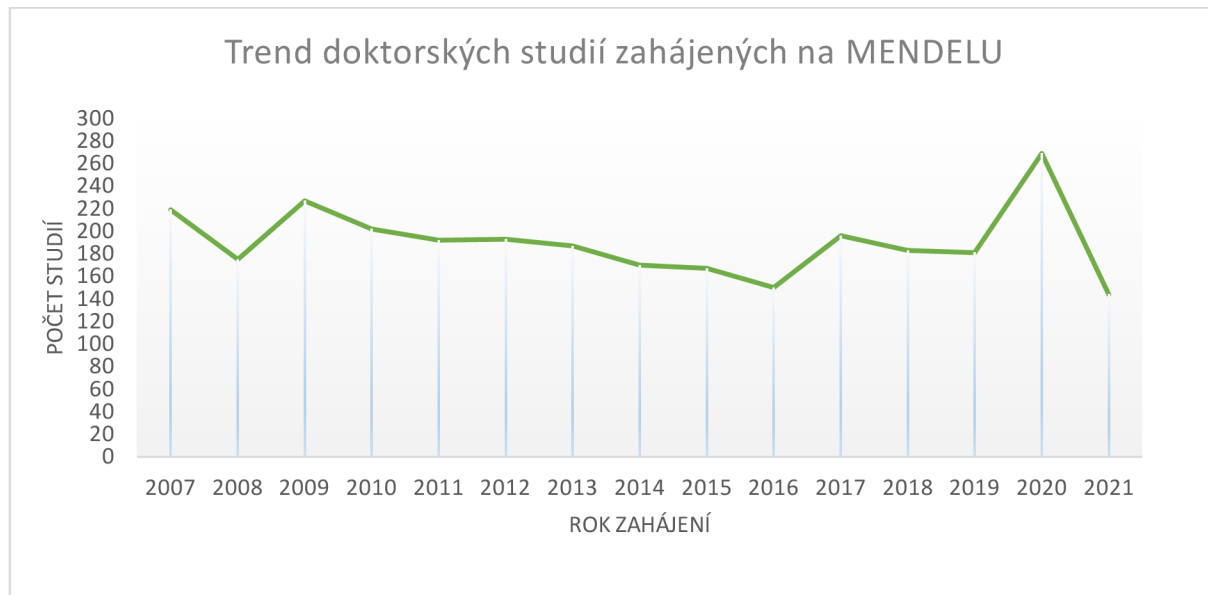
Zkouška se koná před komisí a její průběh a výsledek je veřejný. Student se ke zkoušce může přihlásit po splnění požadavků svého studijního programu. Zkouška předchází obhajobě disertační práce. Žádost o konání obhajoby doktorské závěrečné práce podává student děkanovi. Součástí žádosti je odevzdání vyvázané a elektronické verze práce a doklady o uveřejnění původních výsledků bádání. Obsahem disertační práce musejí být vždy již uveřejněné nebo k uveřejnění přijaté výsledky výzkumu (Mendelova univerzita v Brně, 2022b).

Studium je možné absolvovat prezenční i kombinovanou formou. V rámci prezenční formy studia je povinností studenta docházet pravidelně na školicí pracoviště a kromě plnění povinností, které vyplývají z jeho studijního plánu, se věnovat také pedagogické činnosti. Doktorandovi prezenční formy studia je přiznáno stipendium. Jeho garantovanou spodní hranici ošetřuje stipendijní řád univerzity. Aktuálně (rok 2022) je ve výši 11 000 Kč. Student kombinované formy doktorského studia není povinen docházet pravidelně na školicí pracoviště, účastní se jen organizované výuky a konzultací dle pokynů školitele a nenáleží mu doktorské stipendium.

Zájem o doktorské studium na Mendelově univerzitě od roku 2020 prudce klesl (viz graf č. 1 Trend doktorských studií zahájených na MENDELU). Zájem o bakalářská a magisterská studia se vyvíjí obdobně. Na grafu č. 2 je vidět, že trend zájmu o nižší úroveň vzdělávání kopíruje trend zájmu o doktorská studia na této instituci. Dalo by se tedy předpokládat, že bakalářské, magisterské a doktorské obory odrážejí hlavně populační změny obyvatelstva. Ovšem když prozkoumáme populační křivku zveřejněnou ČSÚ, zjistíme, že na zájem o studium na MENDELU velký vliv nemá. Snad jedině na doktorské studium v roce 2009 mohl mít vliv nárůst dětí narozených kolem roku 1985. Ostatní hodnoty mluví spíš ve prospěch MENDELU, že se jí daří držet zájem o studium i v letech, kdy nejsou silné ročníky. Zkoumání faktorů zájmu o studium není předmětem této práce, ale pro dokreslení celého obrazu neúspěšnosti studia považují srovnání zájmu o doktorské studium s nižšími stupni vzdělání za relevantní. Pokud by byly mezi stupni výrazné odlišnosti, dalo by se předpokládat, že

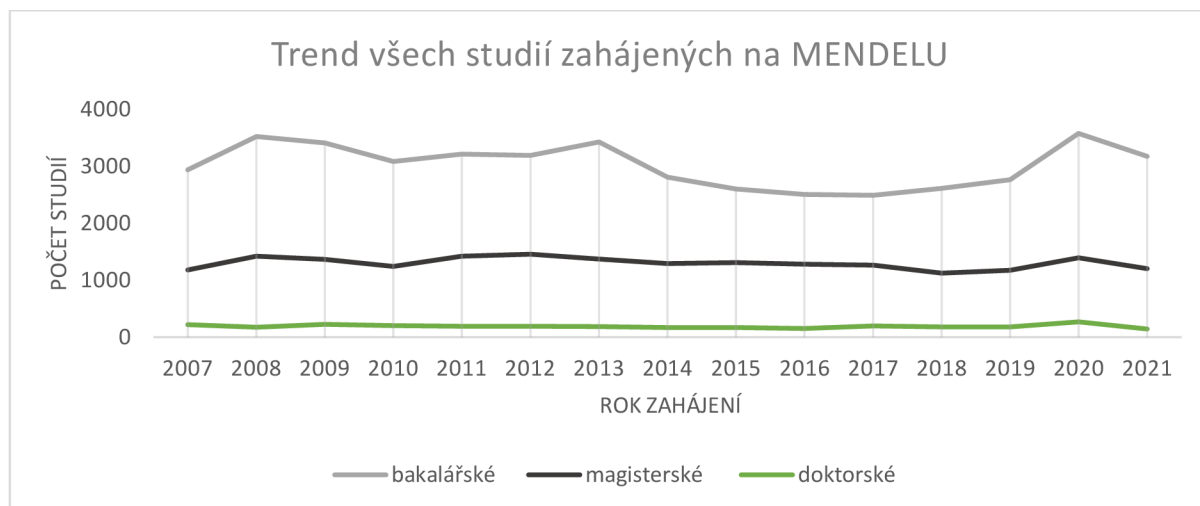
již v nižších stupních studia vznikají nepříznivé faktory ovlivňující zájem o doktorská studia. Na MENDELU tomu takto evidentně není.

Graf 1: Trend doktorských studií zahájených na MENDELU

Zdroj: Autorka dle dat MŠMT (2021b), dostupné z <https://statis.msmt.cz/statistikyos/prubeh.aspx>

Graf 2: Trend všech studií zahájených na MENDELU

Zdroj: Autorka dle dat MŠMT (2021b), dostupné z <https://statis.msmt.cz/statistikyos/prubeh.aspx>

Mendelova univerzita je unikátní v nabídce studijních oborů, některé z nich jsou ojedinělé v rámci celé České republiky. Jejich pět fakult nabízí studium v bakalářských

a magisterských programech, z toho čtyři fakulty nabízejí studium i ve studijních programech doktorských. Aktuálně má MENDELU 8 900 studentů, což ji řadí do pomyslného středu při porovnávání velikosti univerzit v ČR počtem studentů. Doktorské studium je na univerzitě jak tříleté, tak čtyřleté, s nemalou skupinou náročnějších oborů. Hlavním dokumentem, který rámcuje tuto oblast, je Studijní a zkušební řád MENDELU. Tím se řídí všechny fakulty. Organizace doktorského studia je tak velmi centralizovaná. Studenti doktorského studia mají na jednotlivých fakultách stejné studijní povinnosti i výšku stipendia. Zájem o doktorské studium na MENDELU má stejnou tendenci vývoje jako ostatní nižší stupně vzdělávání na této univerzitě. Dá se tedy předpokládat, že případné nepříznivé faktory pro doktorská studia nevznikají na nižších stupních vzdělávání a že zájemci o doktorské studium zůstávají na své mateřské univerzitě a neodcházejí studovat jinam.

2.3. Komparace ne/úspěšnosti mezi fakultami

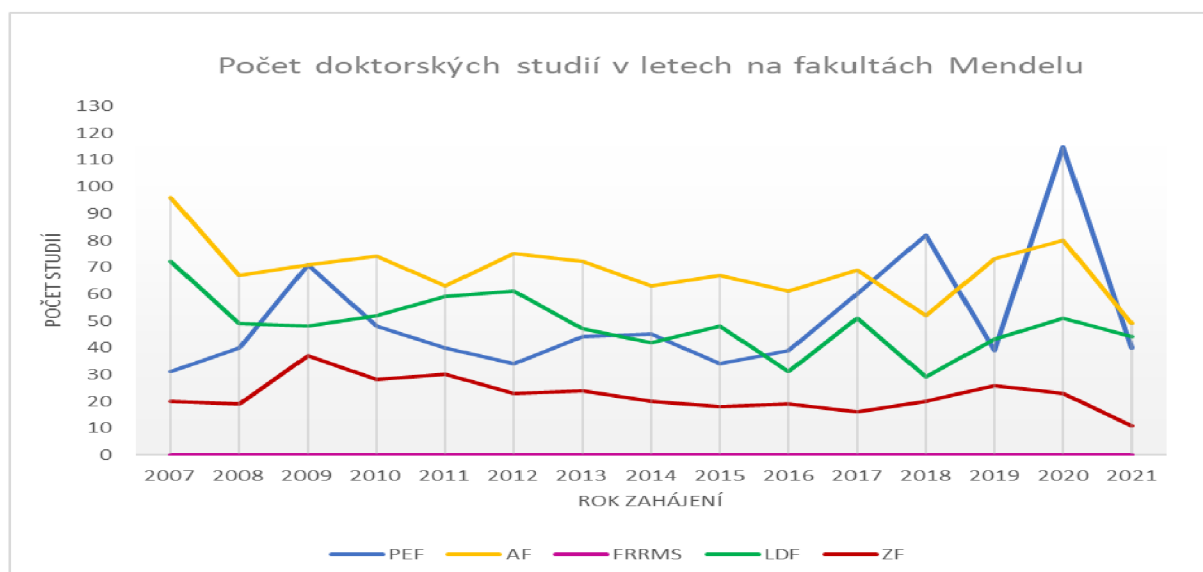
V předešlé kapitole jsem zmínila, že zájem o doktorské studium kopíruje na MENDELU trend zájmu o studium na bakalářském a magisterském stupni. Jiný pohled dostaneme, když do časové osy dle tabulky č. 1 rozložíme zahájená doktorská studia mezi jednotlivými fakultami. Tam už trend není tak jednotný a harmonický, viz graf č. 3.

Tabulka 1: Počet doktorských studií zahájených na jednotlivých fakultách MENDELU

Rok zahájení	PEF	AF	FRRMS	LDF	ZF
2007	31	96	0	72	20
2008	40	67	0	49	19
2009	71	71	0	48	37
2010	48	74	0	52	28
2011	40	63	0	59	30
2012	34	75	0	61	23
2013	44	72	0	47	24
2014	45	63	0	42	20
2015	34	67	0	48	18
2016	39	61	0	31	19
2017	60	69	0	51	16
2018	82	52	0	29	20
2019	39	73	0	43	26
2020	115	80	0	51	23
2021	40	49	0	44	11

Zdroj: Autorka dle dat MŠMT (2021b), dostupné z <https://statis.msmt.cz/statistikyos/prubeh.aspx>

Graf 3: Počet doktorských studií zahájených na fakultách MENDELU

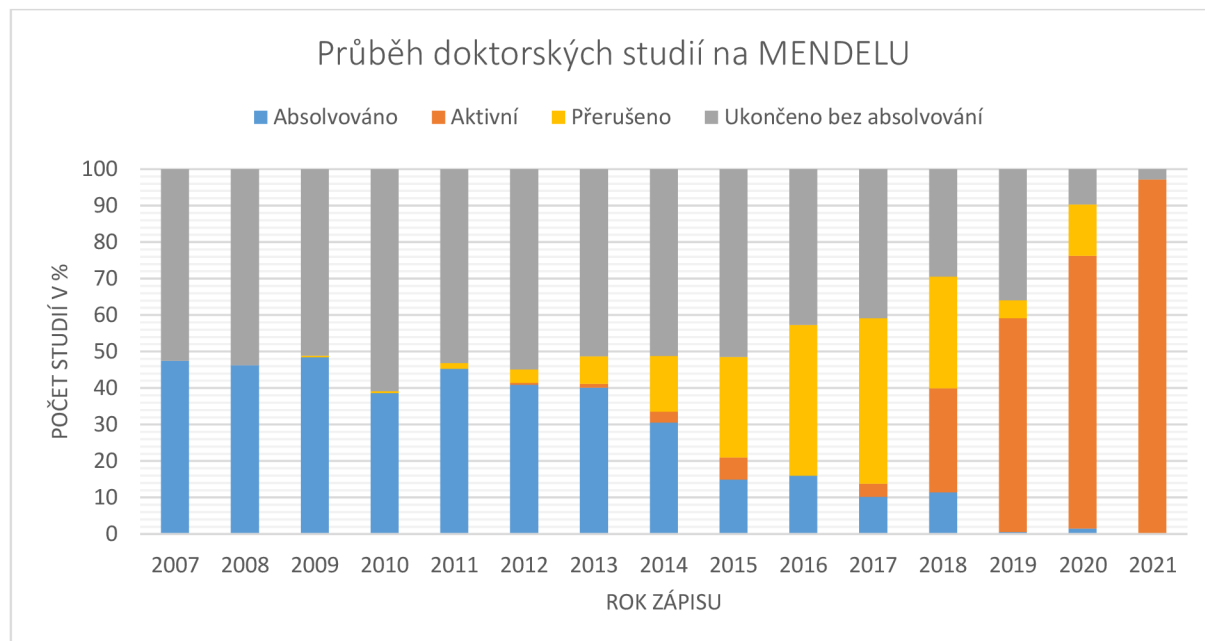

Zdroj: Autorka dle dat MŠMT (2021b), dostupné z <https://statis.msmt.cz/statistikyvs/prubeh.aspx>

Největší nesoulad je možné pozorovat v roce 2009, kdy prudce stoupl počet doktorských studií na Zahradnické fakultě (ZF) a na Provozně ekonomické fakultě (PEF), zatímco Lesnická a dřevařská (LDF) a Agronomická (AF) fakulta stagnovaly. Výraznější propad zaznamenaly v roce 2018 LDF a AF a naopak nárůst zaznamenala PEF, která pak dramaticky vzrostla ještě po roce 2019. Po roce 2020 počet doktorských studií na všech fakultách MENDELU začal klesat. Nejmenší pokles je vidět u Lesnické a dřevařské fakulty. Všechny faktory výkyvů se nedají podchytit a objektivně popsat. Avšak dle rozhovorů s absolventy, kteří v tomto období studovali, zde mohu napsat, že v letech 2008–2009 zájemce o doktorské studium ovlivnilo mimo jiné i to, že se informační centrum a knihovna MENDELU přidaly na sociální sítě Facebook a Twitter a MENDELU měla výraznější PR. Dá se tedy předpokládat i mediální vliv. Ten je pravděpodobně i příčinou naopak výrazného poklesu po roce 2020 u všech fakult, kdy kauza s kupčením s doktoráty a následná kontrola NAÚ (Národní akreditační úřad) na PEF snížily reputaci i ostatním fakultám. A klesající zájem od tohoto roku je vidět i u bakalářských a magisterských programů. Situace se vyhrotila koncem roku 2022, kdy odstoupil děkan PEF, aby umožnil novému vedení nastolit změny, vylepšit pověst

fakulty a dobré jméno celé univerzity. Ovšem u doktorských studií nejde jen o to studenty nalákat, ale také je dovést k zakončení studia absolvováním.

Graf 4: Průběh doktorských studií na MENDELU

Zdroj: Autorka dle dat MŠMT (2021b), dostupné z <https://statis.msmt.cz/statistikyos/prubeh.aspx>

A jak je vidět na grafu č. 4, někteří studenti doktorského studia zůstávají součástí systému velmi dlouho. K datu 31. 12. 2021, kdy byly podklady ke grafu aktualizovány, jsou evidováni jako aktivní studenti ještě i ti, co zahájili studium v roce 2012, což poukazuje na délku studia devět let. V dlouhodobější perspektivě je evidentní, že ukončeno absolvováním je na MENDELU méně než 50 % doktorských studií. Z výše uvedeného vyplývá, že se Mendelova univerzita nijak neodchyluje od celorepublikových statistik MŠMT ČR a údaje jsou obdobné jako u celorepublikového průměru.

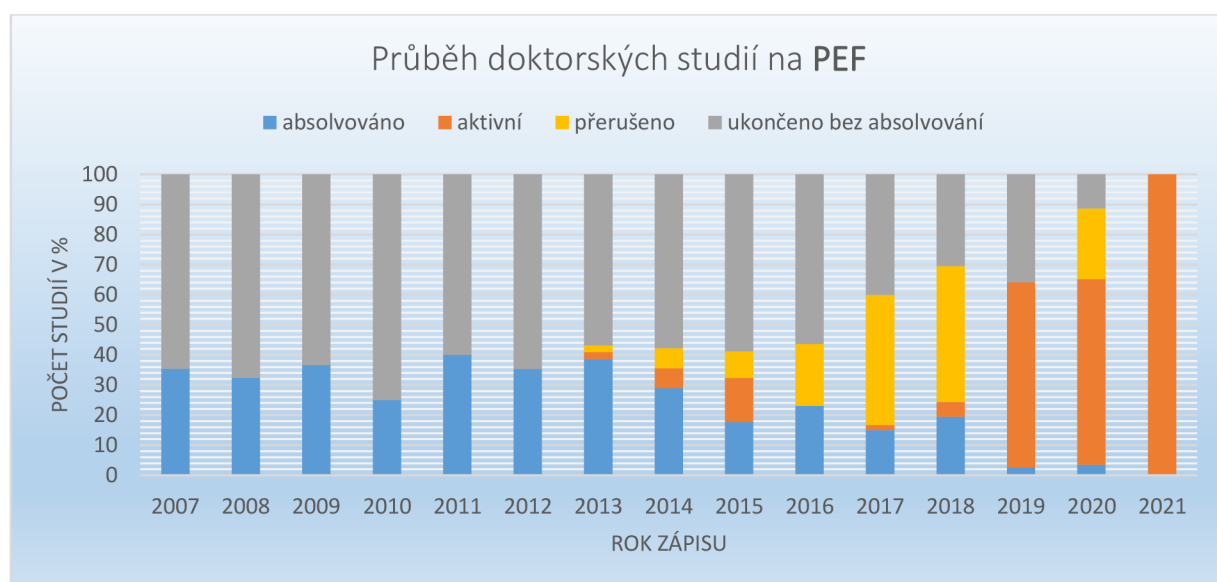
Pro ilustraci rozdílů uvnitř univerzity a k nalezení odpovědi na první výzkumnou otázku porovnávám v dalších podkapitolách úspěšnost mezi jednotlivými fakultami MENDELU. Jedním ze způsobů, jak pojmut ne/úspěšnost studentů doktorského studia, je spočítat, kolik z nich skončí studium v řádné době. V případě studentů, kteří byli přijati do tříletých doktorských programů, tak lze za úspěšné absolvování studia považovat každé studium, které bylo zdárně ukončeno

v průběhu následujících třech kalendářních let od zápisu. Protože má MENDELU napříč fakultami rozdílnou délku doktorských studií, je v této práci definováno „úspěšně zakončené studium“ jako studium ukončené v průběhu čtyř kalendářních let. Pro přehlednost je pozadí grafů barevně rozlišeno dle fakultních barev (PEF – modrá, AF – žlutá, LDF – zelená, ZF – červená).

2.3.1. Provozně ekonomická fakulta

Provozně ekonomická fakulta (PEF) má (viz graf č. 5) aktuálně 2 % aktivních doktorských studií, která trvají déle než osm let. V dlouhodobější perspektivě je ukončení studia s absolvováním, bez ohledu na jeho délku, pod 40 %.

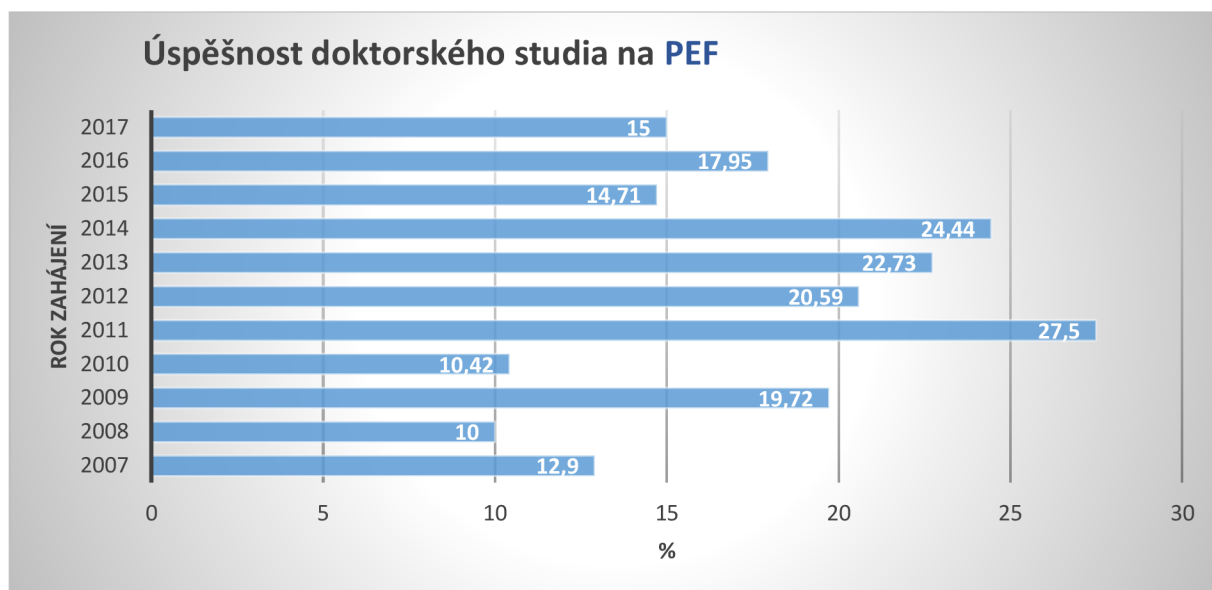
Graf 5: Průběh doktorských studií na PEF

Zdroj: Autorka dle dat MŠMT (2021b), dostupné z <https://statis.msmt.cz/statistikyvs/prubeh.aspx>

S ohledem na délku studia a dostání definice „úspěšně zakončené studium“, stanovené pro tuto práci, vypadá studijní úspěšnost více nestabilně a vykazuje v jednotlivých letech výkyvy, viz graf č. 6. Z vizualizace je patrné, že úspěšnost kolísá mezi 10–27,5 %. Největší úspěšnosti dosáhli studenti, kteří nastoupili v roce 2011. Naopak nejméně úspěšný rok zahájení studia byl 2008. V průměru se na PEF úspěšně zakončí v prvních čtyřech letech studia pouze 18 % doktorských studií.

Graf 6: Úspěšnost doktorského studia na PEF

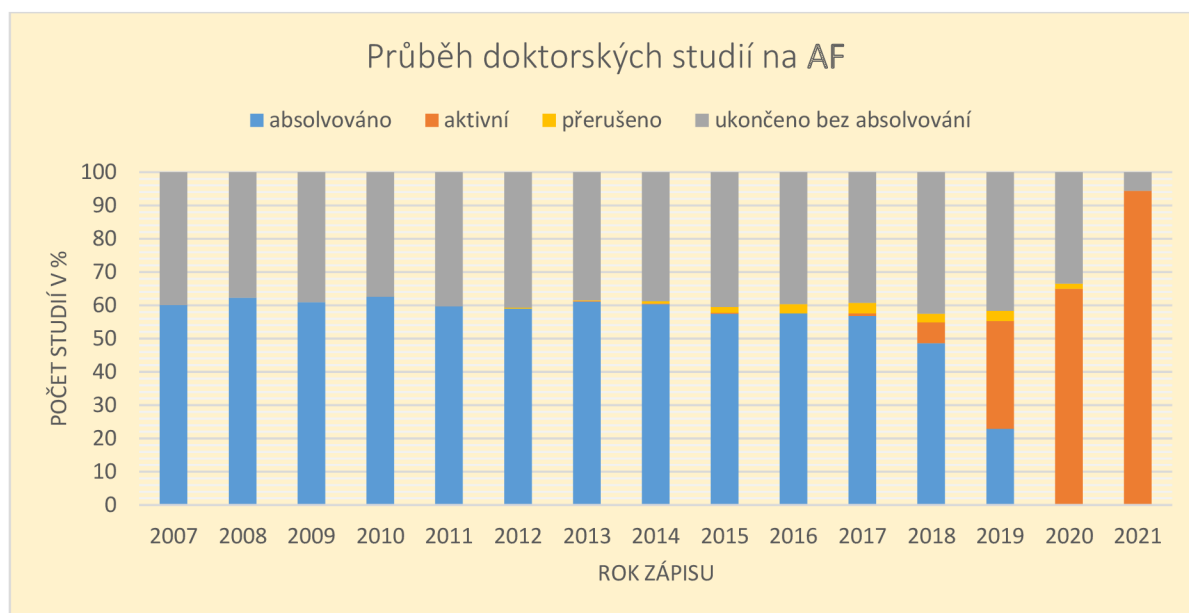
Zdroj: Autorka dle statistik MŠMT (2012c), dostupné z <https://statis.msmt.cz/statistikyos/neuspesnost.aspx>

Z analýzy dat vyplývá, že Provozně ekonomická fakulta vstupuje do komparace fakult s úspěšností zakončení studia v řádném termínu 18 %, s úspěšností bez ohledu na délku studia 40 %, s trendem úspěšnosti klesajícím, s neúspěšnějším ročníkem 2011, nejméně úspěšným ročníkem 2008 a s nejdelším aktivním studiem v délce 8 let.

2.3.2. Agronomická fakulta

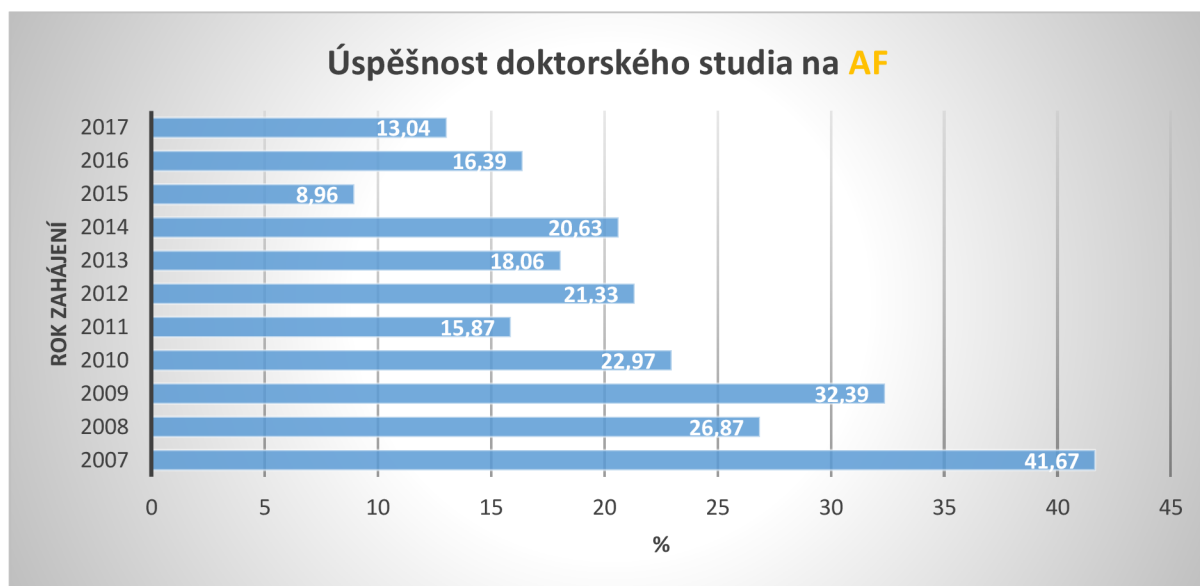
Agronomická fakulta (AF), jejíž průběh doktorských studií je na grafu č. 7, má aktuálně nejdelší aktivní studium z roku 2014, což je 7 let. V dlouhodobější perspektivě je na AF ukončení studia s absolvováním, bez ohledu na jeho délku, kolem 60 %. Zajímavostí je velmi malé procento přerušovaných studií. Pokud vezmeme v úvahu úspěšnost v prvních čtyřech letech studia (graf č. 8), zjistíme, že je v průměru pouhých 22 % a má na AF klesající tendenci. Od roku 2007, kdy úspěšnost byla 41 %, stále klesá.

Graf 7: Průběh doktorských studií na AF

Zdroj: Autorka dle dat MŠMT (2021b), dostupné z <https://statis.msmt.cz/statistikyvs/prubeh.aspx>

Graf 8: Úspěšnost doktorského studia na AF

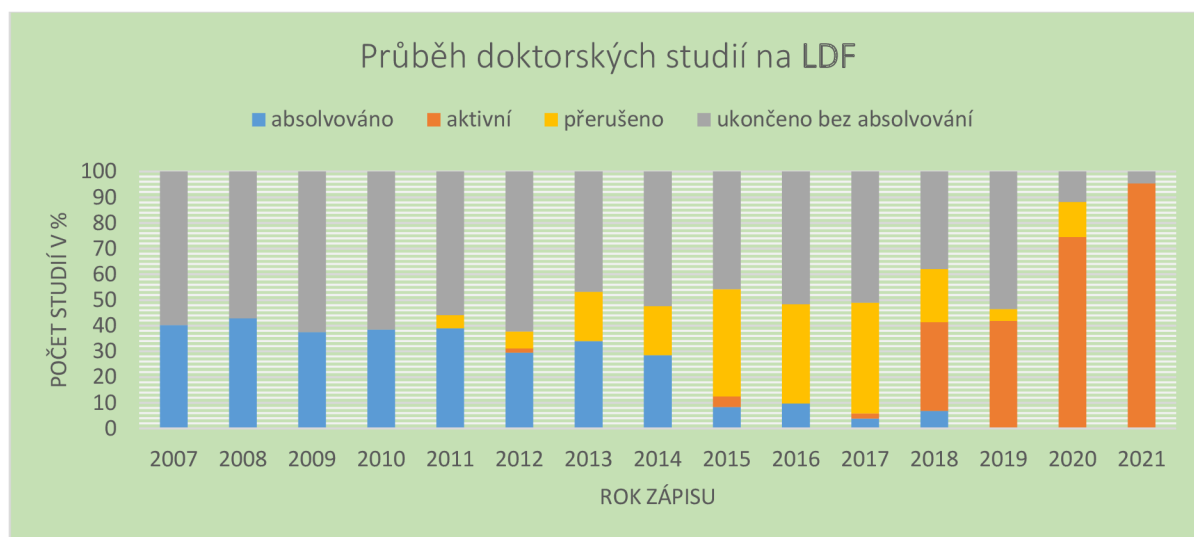
Zdroj: Autorka dle statistik MŠMT (2021c), dostupné z <https://statis.msmt.cz/statistikyvs/neuspesnost.aspx>

Z analýzy dat vyplývá, že Agronomická fakulta vstupuje do komparace fakult s úspěšností zakončení studia v řádném termínu 22 %, s úspěšností bez ohledu na délku studia 60 %, s trendem úspěšnosti klesajícím, s neúspěšnějším ročníkem 2007, nejméně úspěšným 2015 a s nejdelším aktivním studiem v délce 7 let.

2.3.3. Lesnická a dřevařská fakulta

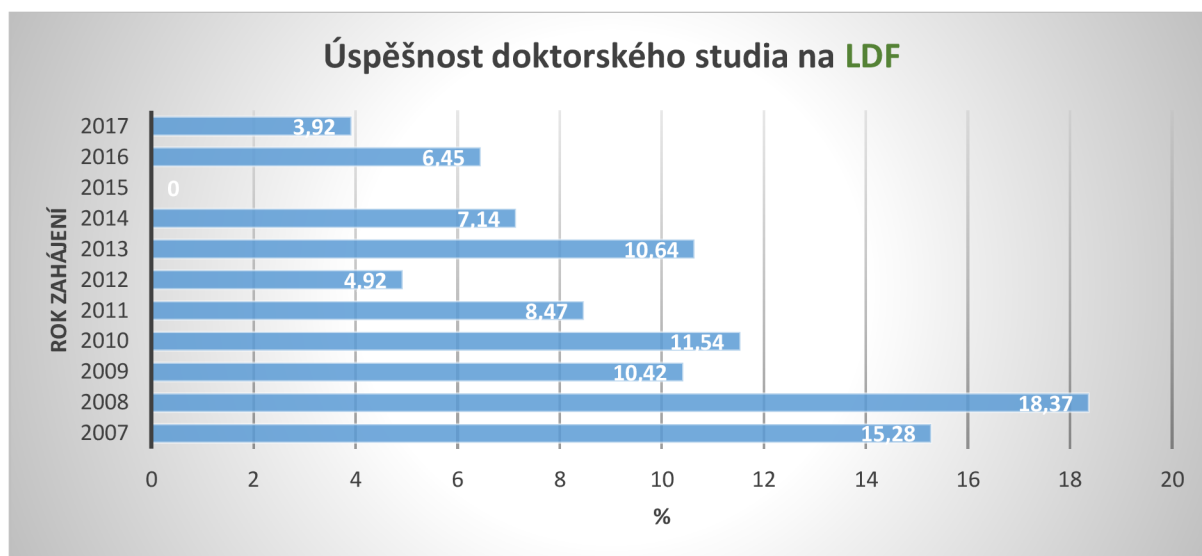
Na Lesnické a dřevařské fakultě (LDF), viz graf č. 9, jsou aktuálně stále aktivní studenti, kteří zahájili studium v roce 2012, což je více jak devět let studia. Trend ukončování studia s absolvováním bez ohledu na délku studia se pohybuje okolo 30 %. Úspěšně zakončená studia v řádném termínu se pohybují v průměru pouze kolem 9 %. Vizualizace grafem č. 10 odráží klesající tendenci úspěšnosti.

Graf 9: Průběh doktorských studií na LDF

Zdroj: Autorka dle dat MŠMT (2021b), dostupné z <https://statis.msmt.cz/statistikyos/prubeh.aspx>

Graf 10: Úspěšnost doktorského studia na LDF

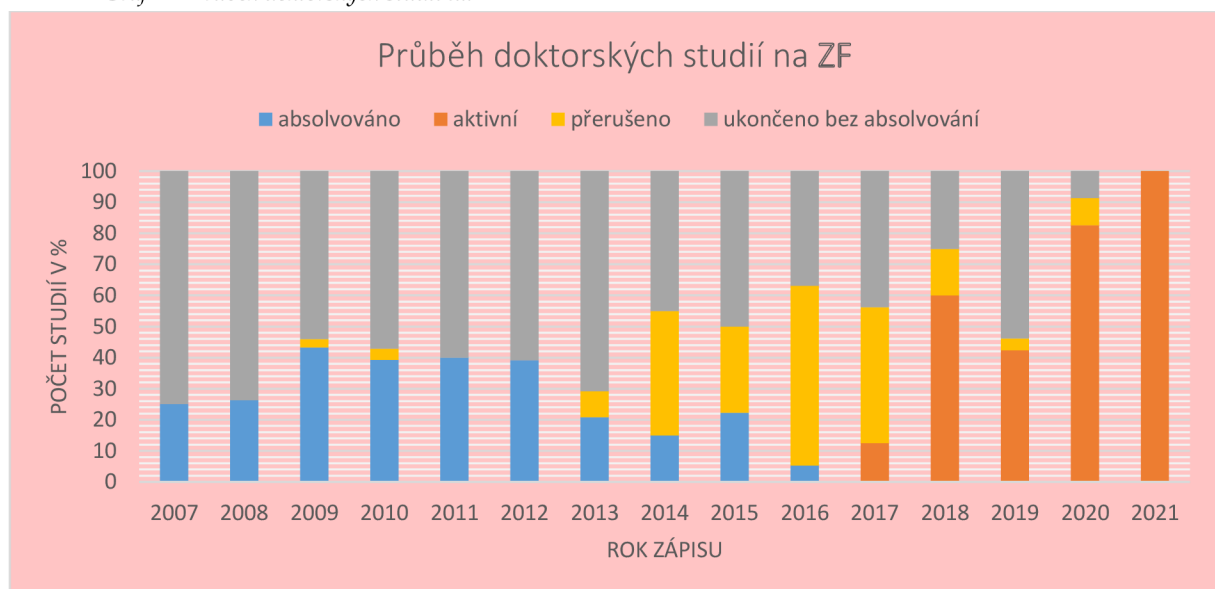
Zdroj: Autorka dle statistik MŠMT (2021c), dostupné z <https://statis.msmt.cz/statistikyos/neuspesnost.aspx>

Z 18,37 % v roce 2008 klesla úspěšnost na 3,92 % s rokem zahájení 2017. Je zde i rok 2015, ve kterém studenti nezvládli úspěšně zakončit studium v řádném termínu ani v jednom případě. Z analýzy dat vyplývá, že Lesnická a dřevařská fakulta vstupuje do komparace fakult s úspěšností zakončení studia v řádném termínu 9 %, s úspěšností bez ohledu na délku studia 30 %, s trendem úspěšnosti klesajícím, s neúspěšnějším ročníkem 2008, nejméně úspěšným 2015 a s nejdelším aktivním studiem v délce 9 let.

2.3.4. Zahradnická fakulta

Průběh doktorských studií na Zahradnické fakultě (ZF) v grafu č. 11 nám umožňuje vidět, že ukončování studia s absolvováním bez ohledu na délku studia je v průměru pod 28 %. Nejstarší aktivní studium je sice zahájeno v roce 2017, což by mohlo naznačovat, že na ZF nejsou dlouholetí studenti. Ovšem když se podíváme na proporce grafu, vidíme, že jsou zde evidována studia z roku 2009, a to těch studentů, kteří mají studium přerušeno a mohou se ke studiu vrátit.

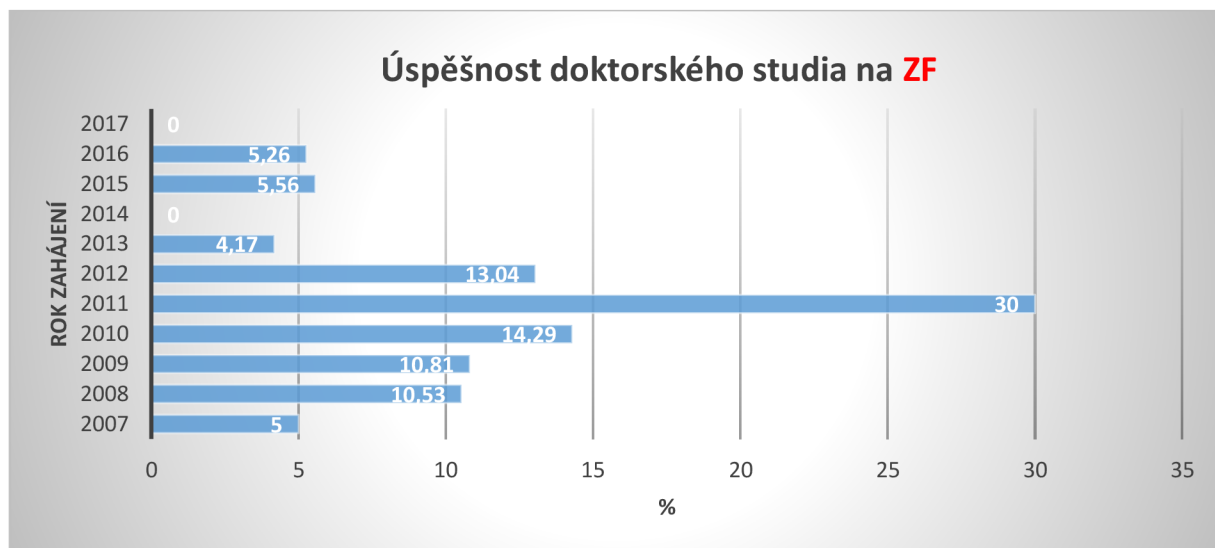
Graf 11: Průběh doktorských studií na ZF

Zdroj: Autorka dle dat MŠMT (2021b), dostupné z <https://statis.msmt.cz/statistikyos/prubeh.aspx>

Úspěšnost zakončení v řádném termínu (viz graf č. 12), tedy s ohledem na délku studia, je na ZF pod 9 %. A to jen díky roku 2011, který byl s ohledem na ostatní ročníky výrazně úspěšnější.

Graf 12: Úspěšnost doktorského studia na ZF

Zdroj: Autorka dle statistik MŠMT (2021c), dostupné z <https://statis.msmt.cz/statistikyos/neuspesnost.aspx>

Z analýzy dat vyplývá, že Zahradnická fakulta vstupuje do komparace fakult s úspěšností zakončení studia v řádném termínu 9 %, s úspěšností bez ohledu na délku studia 28 %, s trendem úspěšnosti klesajícím, s neúspěšnějším ročníkem 2011, nejméně úspěšnými ročníky 2014, 2017 a s nejdelším aktivním studiem v délce 4 let. Výsledky analýzy všech fakult je možné shrnout a porovnat v tabulce č. 2.

Tabulka 2: Porovnání úspěšnosti na fakultách MENDELU

Srovnávací kritérium	AF	PEF	ZF	LDF
Nejdelší aktivní studium	7 let	8 let	4 roky	9 let
Úspěšnost zakončení studia v řádném termínu	22%	18%	9%	9%
Úspěšnost zakončení studia bez ohledu na délku studia	60%	40%	28%	30%
Trend úspěšnosti	klesající	klesající	klesající	klesající
Nejúspěšnější ročník	2007	2011	2011	2008
Nejméně úspěšný ročník	2015	2008	2014,2017	2015

Zdroj: Autorka

Míra úspěšnosti se na jednotlivých fakultách MENDELU značně liší. Pro názornost byly vytvořeny grafy č. 6, 8, 10 a 12. Ilustrují úspěšnost studentů, kteří zahájili studium v letech 2007 až 2017. Rok 2017 je poslední, za který bylo možné posoudit úspěšnost definovanou metodikou této práce. Porovnány jsou průměry této úspěšnosti. Nejlépe v tomto srovnání dopadla Agronomická fakulta, jejíž dokončená studia v řádném termínu dosahují 22 %. Lesnická a dřevařská fakulta spolu s fakultou Zahradnickou jsou na tom stejně. Úspěšnost v řádném termínu je 9 %. V pomyslném středu je pak Provozně ekonomická fakulta se svými 18 % úspěšnosti. Z tohoto pohledu je zřejmé, že problém nízké úspěšnosti v řádném termínu se týká všech fakult Mendelovy univerzity. V řádném termínu není ukončena ani třetina zahájených doktorských studií. Pokud se podíváme na dokončování studia vůbec, tedy bez ohledu na čas strávený studiem, je na tom opět nejlépe Agronomická fakulta, a to se 60 %. Zajímavostí, která vyplynula z analýzy dat, je, že AF má nejméně přerušovaných studií. Zde studenti studium buď úspěšně dokončí, nebo rovnou ukončí bez absolvování. Nenechávají si takzvaná zadní vrátka. Na jiných fakultách je to obráceně. Procento přerušovaných studií je po čtyřech letech řádného studia vysoké, a to přes 40 %. V dlouhodobější perspektivě je vidět u všech srovnávaných fakult klesající trend úspěšnosti. Neúspěšnost v dokončování doktorského studia je tedy značně vysoká a má tendenci růst.

2.4. Analýza ne/úspěšnosti

Tato práce vznikla se záměrem zachytit, shromáždit, interpretovat a analyzovat příběhy studentů, kteří byli součástí doktorského studia a studium z různých důvodů neukončili úspěšně. Rozdělení respondentů, jak je možné vidět v tabulce č. 3, je nejen podle fakult, podle genderu, ale také podle kategorie nedokončeno/dokončeno. Z plánovaných 20 respondentů se rozhovorů zúčastnilo 16 doktorandů, z toho 3 úspěšní, kteří studium ukončili absolvováním. Rozdělení respondentů v kategoriích nedokončeno a dokončeno se tak může zdát nevyvážené. Ale pro identifikaci důvodů

odchodu ze studií jsou relevantní jen ti studenti, kteří studium nedokončili.²² Respondenty, kteří dokončili studium, jsem přizvala do šetření pro možnost vidět problém neúspěšnosti i z jiné perspektivy. Ve chvíli, kdy jsem se dostala k přepisům a záznamům rozhovorů, jsem si položila otázku, zda je pro můj průzkum a následná doporučení dostačující vést rozhovory jen s neúspěšnými doktorandy. A došla jsem k závěru, že má konečná doporučení budou lepší, když mi naopak úspěšní studenti řeknou, proč jsou ti úspěšní. Všichni oslovení respondenti jsou zaměstnaní. Tři z nich zůstali i po ukončení doktorského studia bez absolvování pracovat na univerzitě na technických pozicích.

Tabulka 3: Rozdělení respondentů

Počet respondentů	PEF	AF	FRRMS	LDF	ZF	Suma
Ženy nedokončeno	2	2	0	0	2	6
Muži nedokončeno	2	1	0	2	2	7
Ženy dokončeno	1	1	0	0	0	2
Muži dokončeno	0	0	0	0	1	1
Suma						16

Zdroj: Autorka

2.4.1. Rozbor rozhovorů

Studenti, kteří se účastnili šetření, nedostali dopředu sadu otázek k promyšlení, ale jen téma, kterým byl náš rozhovor vyplněn, a to: důvody ukončení vašeho doktorského studia. Tím došlo ve všech šestnácti případech ke spontánnímu vyprávění osobního studijního příběhu. Pokud zhodnotím příběh jako celek, mohu napsat, že se zásadně lišila forma vyprávění těch, kteří studium ukončili po roce nebo dvou, a těch, kteří studovali déle, než je řádná délka studia, tedy více jak 4 roky. Ti, co se rozhodli studium ukončit krátce po jeho začátku, hovořili o důvodech vztahujících se k vlastní osobě.

²² Přehledová tabulka respondentů je součástí přílohy této diplomové práce.

„...Já jsem si myslel, že jsem studijní typ; ...moje představa byla, že získám kontakty a informace, které se mi budou hodit při založení firmy; ...moje důvody jsou asi trochu povrchní, ale chtěl jsem si prodloužit studentský život; ...asi jsem si udělal mylnou představu o tom, jaké to bude, očekával jsem jinou náplň práce, teda studia; ...záviděl jsem těm, co si vydělávali nebo je podporovali rodiče a mohli cestovat a vzít si nájem a tak, tak jsem si vzal brigádu a studium šlo pak časem do kytek...“

Naopak ti, kteří studium opouštěli po letech, mluvili o problémech systému nebo vztahujících se k zájmenu Oni (ti druzí).

„...Oni mi neumožnili vybrat si dny, kdy budu mít výuku, v práci jsem si musel brát volno; ...oni ode mě očekávali jiné výstupy, než na jakých jsme se domluvili; ...systém neumožňuje důstojně žít a třeba si založit rodinu; ...školitel vůbec neinicioval žádné setkání; ...když jsem otěhotněla, byl se vším strašný problém...“

Z příběhů je jasné, že po fázi nadšení, kdy respondenti nastoupili do studijního procesu s energií a plni očekávání a s ochotou pro své nové studium i něco obětovat, přišla fáze stagnace. V tomto rozpoložení odchází první vlna doktorandů. Nadšení opadlo a student začíná zjišťovat, že věci jsou jinak, než si původně myslel. Naopak studenti, kteří odešli ze studií neúspěšně až po více než čtyřech letech, jsou už dle rozhovorů frustrovaní velmi. Nejde tam jen o rozčarování, ale o pochybnosti nad smyslem svého studia vůbec. A jejich pochybnosti se potvrzují špatnou zkušeností a nespolečností se systémem (Nakonečný, 2014). Aspoň tak by se podle mého názoru dalo vysvětlit to vztahování důvodu ukončení k vlastní osobě nebo k zájmenu oni.

Jak se rozhovor rozvíjel, byla respondentům položena i otázka: Jaké byly **vaše důvody k nástupu** na doktorské studium? Tato otázka jako by nepatřila do tématu. Nikdo z respondentů neodpověděl spontánně rychle. Všichni odpověď hledali a důvody teprve formulovali. Odpovědi byly většinou velmi dlouhé. Opět by se dala vysledovat spojitost mezi studenty, kteří ukončili studium dříve, a kratšími a

rozhodnějšími odpověďmi. Motivace ke studiu doktorátu se mezi fakultami nijak zásadně nelišila. Ani u PEF, kde se dala odlišnost očekávat, protože v porovnání s ostatními fakultami není zaměřena na oblast zemědělství, chemie a environmentologie. Spíš se podle odpovědi na tuto otázku dali studenti rozdělit do dvou skupin, a to na ty vysoce motivované, kteří přišli na univerzitu se silnou motivací:

„...chtěla jsem učit na vysoké škole a k tomu je potřeba phd; ...rodiče mají docenturu, tak jsem nemohla jinak; ...je to pro mě elitní mít doktorát; ...byl jsem stipendista na ústavu na projektu, chtěl jsem v tom pokračovat...“

A studenty s nejasnou představou:

„...líbila se jim moje diplomka a vedoucí (DP) mi řekl, ať do toho jdu; ...neměl jsem nikde domluvenou práci a po státnicích jsem nevěděl, co budu dělat dál; ...obor mě bavil a chtěl jsem se dostat k věcem, ke kterým bych se v korporátu nedostal; ...chtěla jsem se něco dalšího naučit...“

Studenti s nejasnou představou končili studium dříve, studenti se silnější motivací zůstávali na studiu déle nebo jej zdárně dokončili. Úspěšní absolventi si udrželi svou původní motivaci až do konce studia. Ti neúspěšní ji během studia měnili ve snaze najít odpověď na otázku: Proč mám na studiu ještě zůstat, když...? Hledali důvody, pro které by jim stálo za to v akademickém prostředí zůstat. Studentka odcházející na mateřskou dovolenou svou změnu stavu uvítala jako úlevu, že nemusí dál před sebou ospravedlňovat, že o studiu pochybuje a chtěla jej ukončit.

Přestože v předešlých kapitolách zmíněné šetření Doktorandi 2014 přišlo se zjištěním, že přijímací řízení považuje většina studentů za náročné a objektivní, z rozhovorů, které jsem vedla na MENDELU, vyplynulo jiné stanovisko. Přípravě na **přijímací zkoušky** nevěnovali uchazeči velké množství času. Odpovědi byly

v hodinách. A všichni respondenti se shodli na tom, že přijímací řízení bylo jen formalitou k zápisu do studia.

„...byl to pohovor o tématu, na kterém jsem byl se školitelem domluven, nečekal jsem neúspěch; ...neznám nikoho, komu by to nedopadlo; ...školitelka mi řekla, že nás vezmou všechny a že se protřídíme během studia sami; ...slyšel jsem, že o nic nejde, tak jsem to šel zkusit; ...kdyby to byly přijímačky jak na vysokou a musel bych se více připravovat, tak bych asi nešel.“

Převážná část studentů z tohoto šetření, kteří prošli přijímacím řízením, byli studenti, kteří na té samé fakultě dostudovali magisterské studium. Což naznačuje, že by mohlo docházet k akademickému inbreedingu. Ovšem pro jednoznačné konstatování by byl potřeba větší reprezentativní vzorek dat z jednotlivých fakult.

Studenti AF, LDF, ZF ve svých vyprávěních bez vyzvání hodnotili kladně zázemí univerzity. Kladně byla hodnocena jak velikost **technického zázemí**, tak úroveň a rozmanitost vybavení. Studenti PEF bez přímého dotazu zázemí nehodnotili a nepovažovali téma za důležité v přímé souvislosti s ovlivněním průběhu jejich studia. Je to dáno tím, že ve svém výzkumu nejsou většinou na technické zázemí odkázáni. Když jim byl položen konkrétní dotaz, jak by hodnotili na stupnici od 1 do 10 spokojenost s technickým zázemím, odpověděli shodně 9. Všichni studenti, ať už ti, kteří studium zdárně dokončili, nebo ti, co se jim studium ukončit nepovedlo, hovořili o velmi špatném **vybavení pracovního/studijního místa** na fakultách. A to v tom smyslu, že pracovní místo vlastně neměli, anebo jej sdíleli s dalšími kolegy.

„...umožnili mi sedět v zasedací místnosti, kam ale chodili všichni zaměstnanci k tiskárně, a kdykoliv byl nějaký meeting, tak jsem byla odejita... šla jsem do studovny; ...místo jsem neměla žádné, seděla jsem naproti v kavárně; ...spojoval jsem školu s návštěvou knihovny a seděl jsem tam, když bylo otevřeno; ...měl jsem společnou kancelář s dalšími studenty, nevyhovovalo mi to moc, ale aspoň jsem si měl kam dát kabát, když jsem šel učit; ...neměl jsem

místo, tak jsem chodil na fakultu, jen když to bylo nutné; ...místo v kanceláři jsem dostal, až jsem začal pro ústav pracovat na DPP.“

Většině doktorandů nezbylo nic jiného, než být se studenty nižšího stupně ve studovnách a univerzitní kavárně, kde ale na vědeckou práci úplně klid neměli. Nejlepší alternativou místa k práci byla dle studentů univerzitní knihovna. Její negativum viděli v omezené provozní době. Absence pracovního místa, jak se ukázalo během hovorů, vyúsťuje vlastně ve vynucenou absenci doktoranda na pracovišti. Tady byli v nevýhodě studenti, kteří nenavštěvovali během svého studia laboratoře, arboretum a školní podniky. Tedy místa k setkávání s dalšími kolegy, kteří se zabývali příbuznými výzkumnými tématy. Tito studenti byli také méně často v kontaktu se svými školiteli. Rozsah pravidelného kontaktu byl popisován velmi široce, a to od 1x týdně po 1x za semestr. Rozebírání tématu **školitele** bylo v rámci rozhovorů velmi obsáhlé. Nejčastěji si studenti postesklí nad špatnou komunikací ze strany školitele. Nejproblematictější z pohledu studentů byli školitelé na PEF.

„...byl jsem na to téma úplně sám, neměl jsem možnost odborné konzultace; ...sháněla jsem rady mimo univerzitu; ...vedoucí práce mi opravoval v práci jen čárky a překlepy v textu; ...na první konzultaci mi vedoucí řekla, že práci napíšu snadněji, když se zapojím do jejího projektu, ten byl nakonec na jiné téma a na moji disertaci nezbyl čas; ...nechal mě v tom plavat, vůbec se nezajímal... měl jsem pocit, že má spoustu práce a že já ho vlastně otravuji...“

Naopak nejméně kritičtí ke svým mentorům byli doktorandi z AF, a to zejména ti, kterým se povedlo studium zdárně ukončit.

„...pro téma mě nadchl vedoucí, dělal v tom; ...probírali jsme moje téma často i neoficiálně u kafe v kuchyňce, posouvalo mě to; ...dostal jsem od něj kontakt do zahraničí, motivoval mě k tomu ho využít...“

Při hovorech na téma školitel došlo vždy i k hodnocení výběru tématu disertační práce. Na otázku: Domníváte se, že je **vaše výzkumné téma** dobře definované a časově zvládnutelné? odpověděli jednotně ti, kteří studium zdárně dokončili. Žádný z nich si téma nevymyslel úplně sám, ale dával je dohromady s budoucím školitelem. Naopak neúspěšní studenti s tématem přicházeli sami a někdy i s naivní představou, že školitele vlastně nebudou potřebovat. V průběhu času zjistili svůj omyl a témata i měnili. O časové dotaci na práci nikdo z respondentů nijak nepřemýšlel.

„...je těžké na první dobrou téma dobře formulovat, protože vlastně o něm všechno nevíš; ...nedovedu si představit, že bych si to vymyslel úplně sám, ale představu jsem měl; ...školitel mi nechal téma, které jsem si navrhl sám, ale pak po odevzdání části práce mi řekl, že se to téma nehodí pro můj obor a snažil se mě nasměrovat jinam, a já ztratil chuť to tak dělat; ...konečnou definici jsem mockrát předělávala, nakonec jsem řešila něco trochu jiného, než s čím jsem přišla na přijímačky.“

Když byli respondenti dotazováni na **průběh studia** a na případné **problémy/přínosy** s ním spojené, tak se všichni shodli na tom, že velkým přínosem pro jejich výzkumnou činnost byly krátkodobé výjezdy na konference a workshopy do zahraničí a následné využití navázaných kontaktů. V tomto ohledu byli všichni studenti saturováni. O něco problematičtější už se jevilo povinné vycestování na více než měsíc. S tím měli problém studenti, kteří měli zaměstnání mimo univerzitu nebo ti, kteří se nechtěli/nemohli odloučit od rodiny. Co se týče četnosti výskytu se takto k tomu vyjádřili čtyři respondenti z šestnácti. Během doktorského studia se dotazovaní potýkali i s potížemi studijního charakteru. Např. s navrhováním a realizací svých výzkumných projektů, se strukturalizací své disertační práce a s problémem interpretovat správně svá zjištění. Dávali to za vinu špatné komunikaci se školitelem a určité izolovanosti od ostatních studentů doktorského studia. Problémy mimo studium viděli v náročnosti sladit soukromý život, studium, práci a záliby.

„...těžko se mi říkalo v práci, že potřebuji měsíc v kuse volno a ještě nejlépe placené; ...bydlím u babičky, o kterou se starám, tak s tím výjezdem to byl trochu problém, ale v rámci rodiny se to pořešilo; ...naštěstí dělám práci, kterou můžu dělat i na homeoffice, ale i tak jsem měl problém, aby mi v práci vyhověli;

„...měli jsme napsat projekt na IGA, školitelka se mnou řešila věcnou stránku, ale rozpočet nechala na mě, vůbec jsem nevěděla, co s tím, byl to pokus omyl, až při řešení jsem zjistila, co mělo být jinak; ...žádný projekt jsem psát nechtěl, ale vnímal jsem to, jako že musím, asi jsem si to špatně vykomunikoval se školitelem; ...při těch projektech by se hodily zkušenosti starších doktorandů, ale s těmi jsem se vídal málo;

V rámci doktorského studia jsou studenti **zapojováni do výuky** na školicím ústavu. Studenti PEF byli zapojováni do výuky dle jejich pohledu více, než jim bylo na začátku studia avizováno a zapojení probíhalo také jinou formou než na ostatních fakultách. Na AF, LDF a ZF byl doktorand přítomen neboli součástí výuky spolu s garantem předmětu. A poté, ale i tak spíše výjimečně, vedl seminář sám. Doktorandi PEF učili v předmětech bez jakéhokoliv zaškolení či náslechu. Studenti ZF a LDF sice nebyli využíváni ve výuce, ale zase se ohrazovali proti velkému času trávenému v terénu. A měli pocit levné pracovní síly.

Všichni studenti se shodli na tom, že jim doktorské studium zabere regulérně osmihodinovou pracovní dobu. Stejně množství času uváděli i ti studenti, kteří kromě studia měli i pracovní úvazek. Respondenti se ve všech případech snažili mít další příjem mimo stipendium a hledali si nebo už měli v době nástupu na doktorát zaměstnání. Chtěli sladit svůj studentský život s osobním, například nebydlet u rodičů, cestovat apod. Ti studenti, kteří si našli zaměstnání na plný úvazek, pak odcházeli ze studia mezi prvními nebo přecházeli na kombinovanou formu studia. Ze šestnácti respondentů byli jen dva dotazovaní, kteří hodnotili výši **stipendia** jako adekvátní. Byly to studentky z AF, jedna z kategorie dokončené, druhá nedokončené

doktorské studium. Obě kromě stipendia měly ovšem nadpoloviční úvazek na projektech fakulty. Ostatní respondenti výši stipendia kritizovali.

„...stipendium je v nedůstojné výši; ...jako беру, že to je jen příspěvek, ale pak se nesmí nikdo divit, že si musím odskakovat na brigádu; ...moc se s tím blbnout nedá, když nechceš nebo nemůžeš žít s rodiči; ...peníze byly jedním z důvodů, proč jsem odešel; není to o tom, že se uskromníš na rok na dva, ale na pět nebo deset let; ...výše stipendia mi přijde adekvátní, nevím, proč by mi měl stát platit za to, že chodím do školy; ...výška stipendia u mě nerozhodovala o tom, jestli půjdu studovat nebo ne.“

Studenti, kteří měli úvazky mimo fakulty, méně využívali možností čerpání dalších stipendií nebo interních grantů (Igráček, Iga atd.), které by mohli použít na svůj výzkum (na cestovné, vložné na konference, za překlady apod.). A byli méně spojeni se svým ústavem nebo školicím ústavem. Přiznávali neúčast na poradách ústavu, teambuildingových akcích apod. Dvě třetiny dotazovaných se shodly na tom, že jim nevadí nemožnost stipendium zahrnout do svých příjmů. Za nevýhodu to považovali pouze ti, kteří potřebovali někde prokazovat výši příjmů nebo výši pojištění. Například při žádosti o hypotéku apod. Jedna respondentka poukazovala na to, že studium doktorského studia není bráno jako odpracovaná doba na důchod.

„...A to, že se neodvádí ze stipendia sociální pojištění, ovlivňuje výši mého důchodu; ...od odvádění nebo neodvádění pojištění se odvíjí i nárok na řadu peněžitých dávek, včetně peněžité pomoci v mateřství a rodičovství...“

Na dotaz, zda školicí ústav poskytl doktorandům dostatečnou **podporu při studiu**, odpověděli respondenti podle toho, jak hodnotili svůj vztah se školitelem. Pokud byl vztah uspokojující, byla i podpora uspokojující. Pokud byl vztah se školitelem špatný, byla i podpora vyhodnocena respondenty jako špatná. Z rozhovorů vyplynulo, že studentům všech fakult jsou nabízena školení, např. vědecké psaní a publikování, jak

prezentovat, jak plánovat a řídit vědecké projekty, seznámení s granty MENDELU. Informace o jejich konání se ale dostávají ke studentům pozdě nebo vůbec. Navíc by studenti ocenili, kdyby byly kurzy méně centralizované a zaměřené více na témata jednotlivých fakult. Také by stáli o seberozvojové semináře, např. jak efektivně hospodařit s časem během studia apod.

„...nějaké semináře jsme měli, ale nikdy jsem tam nešel, měly špatnou pověst, že jsou nudné a nepraktické; ...absolvovala jsem kurz o publikování, seděli jsme v knihovně a přednášející vykládal něco o zakládání knih, čekala jsem něco jiného, že se dozvím třeba, kde a jak najít články a jak co nejlépe udělat rešerše nebo postup, jak to publikovat; ...já jsem vždycky prošvihl termín, a když jsem se pak ptal ostatních, jaké to bylo, tak jsem se nic nedozvěděl. Já bych spíš uvítal nějaký seminář o tom, jak si to na studiu zorganizovat, kdy nejlépe vyjet na stáž, kdy začít psát články a co pak s nimi; ...byl jsem na semináři a trochu mi vadilo, že byl obecný a málo napasovaný na naši fakultu.“

Důvod k ukončení studia nebyl u respondentů nikdy jen jeden. Vždy to bylo více okolností, kvůli kterým se studenti rozhodli ve studiu nepokračovat. Důvod odchodu úzce souvisel s problémy, se kterými se respondenti potýkali už během doktorského studia.

„...najít si práci byla nutnost, nechtěl jsem už bydlet na kolejích, ale mít soukromí, nakonec jsem dal práci přednost před školou; ...dostal jsem dobře placenou pracovní nabídku, ale s phd se u toho nepočítalo, neměl jsem na to tam čas; ...se stipendiem jsem fakt nevyšel, začal jsem s kamarádem podnikat, školu jsem odložil na neurčito; ...vadilo mi, že kamarádi pořád někam jezdí a něco podnikají, zařizují si bydlení, a já se stípkem nic; ...naši říkali, ať si najdu brigádu, že všichni studenti si chodí přivydělávat, brigáda o víkendech nic neřešila, a nechtěl jsem dělat číšníka nebo v lisovně, našel jsem si zaměstnání a se školou skončil.“

Respondenti byli požádáni, aby označili jeden důvod ukončení studia jako hlavní. Dle četnosti výskytu to byla nenaplněná očekávání od studia, která se objevila v průběhu studia a přerostla ve frustraci a odchod (jiný obsah práce/studia, jiný přístup školitele, prostředí). Následovaly důvody finanční. Ve dvou případech byla důvodem k ukončení studia mateřská dovolená.

2.4.2. Vyhodnocení rozhovorů

Rozbor rozhovorů odhalil informace, které jsou nápomocné k odpovědi na druhou výzkumnou otázku: Jaké jsou k neúspěšnosti důvody? Sumarizace informací vypadá takto:

1. Výčet **problémů vznikajících už během studia** od nejčastějšího po nejméně častý výskyt.
 - Finanční problémy – životní náklady.
 - Časový management – náročnost sladit studium s dalšími závazky, jako jsou rodina, práce, cestování.
 - Výzkumné výzvy – potíže s navrhováním a realizací svých výzkumných projektů a interpretací svých zjištění.
 - Obtíže s disertační prací – se strukturováním, dodržováním termínů a získáváním zpětné vazby od svého školitele.
 - Vztah se školitelem – odlišná očekávání, jiný styl komunikace.
 - Izolace – izolovanost od svých vrstevníků a rodiny, pocity osamělosti.

2. Výčet **hlavních důvodů k ukončení studia** dle četnosti a fakult.
 - Nenaplněná očekávání 7x, z toho
 - jiná očekávání od náplně práce nebo jejího objemu 3x – ZF, ZF, LDF
 - jiná očekávání související s disertační prací 2x – LDF, PEF
 - jiná očekávání od práce školitele 1x – PEF
 - jiná očekávání od fungování ústavu 1x – AF
 - Finance 4x – ZF, ZF, AF, PEF
 - Mateřská dovolená 2x – PEF, AF

Tabulka 4: Důvody ukončení studia dle fakult

Fakulta	Důvod ukončení
AF	Finance - na hobby
AF	Mateřská dovolená
AF	Jiná očekávání od fungování ústavu - nezapadnutí do kolektivu
LDF	Jiná očekávání od objemu práce - přetěžování jinými úkoly
LDF	Jiná očekávání související s disertační prací - výstupy
PEF	Finance - na samostatné bydlení
PEF	Mateřská dovolená
PEF	Jiná očekávání od práce školitele
PEF	Jiná očekávání související s disertační prací - téma práce
ZF	Finance - absence podpory od rodiny
ZF	Finance - podnikání
ZF	Jiná očekávání od náplně práce - povinnost učit
ZF	Jiná očekávání od náplně práce - změna kariérních představ

Zdroj: Autorka

3. Spojení **motivace** k přihlášení na doktorské studium s důvody ukončení.

Tabulka 5: Motivace ke studiu a důvody ukončení studia

Respondenti	PEF	AF	LDF	ZF	Počet respondentů
Neúspěšně ukončeno Ženy	DU: problém s tématem práce PM: vedoucí DP mi pokračování studia doporučil	DU: osobní důvody (MD) PM: líbilo se mi prostředí a obor, chtěla jsem si to prodloužit	x	DU: změna kariérních představ PM: být odborníci v oboru	6
	DU: osobní důvody (MD) PM: rozešla jsem se a nevěděla co s životem dál	DU: jsem na to sama (špatná identifikace s ústavem) PM: Chtěla jsem obor		DU: finance PM: nevím, asi mě nic lepšího nenapadlo	
Neúspěšně ukončeno Muži	DU: finance PM: nevěděl jsem, co bych měl dělat dál, neměl jsem nikde domluvenou práci	DU: finance PM: jsem studijní typ	DU: byl jsem přetěžován jinými úkoly PM: byl jsem stipendista, tak jsem přirozeně pokračoval	DU: chybí podpora rodičů PM: prodloužení studentského života	7
	DU: jiná očekávání od práce školitele PM: chtěl jsem se něco víc naučit		DU: očekávali se ode mě jiné výstupy PM: Chtěl jsem učit	DU: jiná očekávání od náplně práce PM: víc informací a kontaktů pro založení firmy	
Ukončeno absolvováním Ženy	PM: kariéru jsem chtěla dělat na škole	PM: rodiče mají docenturu, tak jsem nemohla	x	x	2
Ukončeno absolvováním Muži	x	x	x	PM: je to pro mě elitní záležitost	1

Legenda: DU = důvody ukončení; PM = původní motivace; ■ finance; ■ nenaplněná očekávání

Zdroj: Autorka

Primárně kvalitativní přístup k analýze neúspěšnosti v této kapitole odhalil důvody neúspěšnosti jednotlivých respondentů. Díky tomu, že se rozhovorů nakonec zúčastnili i úspěšní absolventi, je možné problém srovnat z více perspektiv. Analýzou prošlo třináct neúspěšných studentů studujících doktorský program a tři úspěšní absolventi. Rozhovory vykazovaly podobnost v určitých zajímavých detailech. Například neúspěšní déle studující doktorandi (myšleno déle, než je délka standardního studia) mluvili, a to bez výjimky, o „selhání systému“. Ti neúspěšní, kteří zanechali studia do čtyř let od jeho započetí, viděli chybu na své straně. Z příběhů je zřejmé, že do procesu rozhodování o délce a úspěšnosti studia vstupují i určité osobnostní rysy a frustrace. Z rozhovorů s respondenty vyplynulo, že po počáteční fázi nadšení z nového studia nastává pocit stagnace, který vede k odchodu první vlny studentů. Je to moment, kdy student začíná zjišťovat, že jsou věci jinak, než si původně myslel, a začíná řešit první problémy, které mu komplikují studium. Finanční problémy, časový management, výzkumné výzvy, obtíže s disertační prací, vztah se školitelem, izolaci. Druhá vlna studentů, těch, kteří odešli po více než čtyřech letech studia, je už dle rozhovorů frustrovaná a k problémům se přidává zpochybňování smyslu svého studia.

Zajímavá souvislost se ukázala mezi původní motivací ke studiu, tedy důvodem k nástupu na doktorské studium, a důvodem jeho ukončení. Jak je vidět v tabulce č. 5, motivace ke studiu se napříč fakultami s jiným zaměřením nijak neliší. Převažuje nejasná motivace ke studiu u těch, kteří studium zdárně neukončili. Pokud se mezi nimi objevila silná motivace, týkala se studentů, co studovali 4 roky a více. Silná motivace se stala důvodem úspěšného ukončení a je zřejmá u všech studentů, kteří studium ukončili absolvováním. Počáteční motivace ke studiu se jeví jako důležitý atribut úspěšného dokončení, a to bez ohledu na obor nebo zaměření studia.

Důvody ukončení doktorského studia na MENDELU jsem rozdělila do tří kategorií: nenaplněná očekávání, finance a odchod na mateřskou dovolenou. Nenaplněná očekávání se vyskytla v rozhovorech 7x a podle všeho vyplývají z naivní představy o pokračování stylu předešlého magisterského studia. Dochází k rozporu

mezi očekáváním a realitou, a to hlavně v náplni práce a v jejím objemu, ve věcech okolo disertační práce, při komunikaci se školitelem a školicím ústavem, viz tabulka č. 4. Finanční důvody a potřeba ekonomického zabezpečení byly hlavním důvodem k ukončení studia ve čtyřech případech, a to žena ZF, muž ZF, muž AF, muž PEF. Kvůli mateřským povinnostem zrušily studium žena AF, žena PEF. Z toho jedna studentka odcházející na mateřskou dovolenou označila jako úlevu, že nemusí před sebou ospravedlňovat pochybnosti o smyslu studia, a chtěla jej stejně ukončit.

Naopak žádný vliv na úspěšnost či neúspěšnost nemá technické zázemí univerzity. Veškeré vybavení laboratoří, školních podniků, sbírky unikátních rostlin, arboreta atd. nejsou důvodem k ukončení studia ani podpůrnou motivací k tomu studium dokončit. Jsou kvitovány. Stejně tak nemá primární vliv na odchod ze studií přidělené pracovní/studijní místo studenta. Na to si sice všichni stěžovali, včetně studentů zdárně absolvujících, ale pro nikoho to nebyl hlavní důvod k odchodu ze studií. Pracovní místo se sice na MENDELU nejeví na první pohled jako příčina ukončování studia, ale rozhodně má na nedokončená studia dle mého názoru vliv. Chybějící nebo nevhodné pracovní/studijní místo má za následek vynucenou absenci doktorandů na školicím ústavu. A rozhovory potvrdily, že vede ke snižování četnosti kontaktů studenta s fakultou a se školitelem. Stejně tak vede ke snížení četnosti kontaktů s ústavem zaměstnání na plný úvazek mimo univerzitu.

Celkově lze říci, že studie ukázala, že neúspěšnost doktorského studia na Mendelově univerzitě není jednoduchým problémem, ale spojuje se s řadou faktorů, a že počáteční motivace a podpora studentů v první fázi studia může být klíčová pro jejich úspěch.

2.5. Diskuse

Cílem této diplomové práce je popis a analýza úspěšnosti studujících v doktorských studijních programech na Mendelově univerzitě. V rámci tohoto šetření jsem si položila dvě výzkumné otázky. Jak se liší míra ne/úspěšnosti mezi jednotlivými fakultami Mendelovy univerzity? Jaké jsou k neúspěšnosti důvody? Z výše uvedeného

šetření vyplývá, že se Mendelova univerzita jako celek nijak neodchyluje od celorepublikových statistik (MŠMT ČR, 2021a) a údaje o úspěšnosti jsou obdobné jako u celorepublikového průměru. Mezi jednotlivými fakultami univerzity se ale míra úspěšnosti liší značně. Nejlépe v tomto srovnání dopadla Agronomická fakulta, u níž dokončená studia v řádném termínu dosahují 22 % (bez ohledu na délku studia 60 %). Lesnická a dřevařská fakulta spolu s fakultou Zahradnickou jsou na tom stejně. Úspěšnost v řádném termínu je 9 % (bez ohledu na délku studia 30 %; 28 %). V pomyslném středu je pak Provozně ekonomická fakulta se svými 18 % úspěšnosti (bez ohledu na délku studia 40 %). Z šetření je zřejmé, že problém nízké úspěšnosti v řádném termínu se týká všech fakult Mendelovy univerzity. Ne všechny výsledky této diplomové práce jsou shodné s celorepublikovými průzkumy MŠMT ČR, v některých bodech se liší. Šetření Doktorandi 2014²³ (MŠMT ČR, 2014) například uvádí, že jako motivaci ke studiu studenti převážně uvádějí zájem o akademickou kariéru, což se mi u respondentů Mendelovy univerzity nepotvrdilo. Stejně tak rozdílně je hodnoceno přijímací řízení, které ve zveřejněné studii (MŠMT ČR, 2014) hodnotili studenti jako náročné, tedy jinak než respondenti této diplomové práce.

Tím, že je kvantitativní výzkum rozšířen o kvalitativní část, je práce originální a přináší nové poznatky o doktorském studiu na této univerzitě. Hlavní přidanou hodnotou práce jsou tak názory a pohledy respondentů, kteří studovali na doktorském studiu zkoumané univerzity a studium neukončili absolvováním. Vedlejší přidanou hodnotu práci přineslo zahrnutí úspěšných absolventů studia mezi respondenty. To odhalilo spojitost mezi původní motivací ke studiu a motivací studium dokončit. Zjistila jsem, že počáteční silná motivace ke studiu v doktorském programu je zásadním faktorem jeho úspěšného dokončení, a to bez ohledu na obor. Analýzou příběhů neúspěšných studentů jsem odhalila některé zajímavé podobnosti, zejména pokud jde o pocity stagnace a frustrace z problémů během studia, které nakonec vedou k ukončení studia. Mezi časté problémy během studia v doktorském studijním

²³ V době vzniku diplomové práce poslední zveřejněné šetření MŠMT. Výsledky z Šetření Doktorandi 2021 ještě nebyly k dispozici.

programu na Mendelově univerzitě patří finanční problémy, hospodaření s časem, problémy s výzkumem, potíže s disertační prací, problémy se školiteli a izolace. Hlavní důvody, kvůli kterým studenti na MENDELU opouštějí studium a zvyšují neúspěšnost fakulty, jsem rozdělila do tří kategorií: nenaplněná očekávání, finanční potíže a odchod na mateřskou dovolenou.

Při realizaci výzkumu se vyskytly překážky, které byly překonány. Jednou z nich byla neochota respondentů mluvit o konkrétních událostech. Čtyři respondenti si svou účast na výzkumu nakonec rozmysleli. Řízený obsah rozhovorů byl na základě této zkušenosti více zobecněn a do hloubky jsem s respondenty zacházela podle jejich individuálního nastavení a momentálního rozpoložení. Problém se tím podařilo překonat a na kvalitu dat to nemělo negativní vliv. Další překážkou byla časová náročnost rozhovorů a potřeba vracet se s doplňujícími dotazy k respondentům. To bylo řešeno už ne osobními schůzkami, ale přes online aplikace.

I přes výše zmíněné poznatky a přínosy má práce svá omezení a limity. Jedním z nich je omezení v tématu akademického inbreedingu. I když převážná část respondentů, kteří se účastnili mého výzkumu, byli studenti, kteří na stejné fakultě dostudovali magisterské studium, což naznačuje, že by mohlo k akademickému inbreedingu docházet, nemohu se k tomuto tématu kompetentně vyjádřit, protože pro jednoznačné konstatování by byl potřeba větší reprezentativní vzorek dat a ten se mi nepodařilo získat. A to ani z veřejných informačních zdrojů, ani z univerzitních statistik. S jistým odstupem také spatřuji přínosnější provést srovnání úspěšnosti detailněji. Mohlo být rozděleno podrobněji po studijních programech, a nejen po fakultách. Výsledky práce a doporučení by se pak více dotýkaly konkrétních garantů programů, nejen jednotlivých fakult.

Celkově tato diplomová práce poskytuje cenné poznatky o zkušenostech doktorandů jednotlivých fakult MENDELU, zejména těch, kteří se potýkají s problémy a nakonec studium nedokončí. Kvalitativní přístup, který jsem zde použila, umožnil zachytit nuance zkušeností studentů, včetně jejich motivací, frustrací, problémů a důvodů k jejich neúspěšnosti. Tyto informace mohou být využity při postupech

zaměřených na zvýšení míry dokončení doktorského studia na jednotlivých fakultách
MENDELU.

Závěr

Cílem práce bylo popsat a analyzovat úspěšnost studujících v doktorských studiích na Mendelově univerzitě v Brně. V rámci tohoto šetření jsem si položila dvě výzkumné otázky: Jak se liší míra ne/úspěšnosti mezi jednotlivými fakultami Mendelovy univerzity? Jaké jsou k neúspěšnosti důvody?

Pro výzkumné účely diplomové práce jsem použila informace a data ze statistik MŠMT ČR (2021b,c), které jsem zpracovala a převedla do grafické podoby. Vytvořila jsem trend zájmu u bakalářského, magisterského a doktorského stupně vzdělávání a zdokumentovala průběh doktorských studií na jednotlivých fakultách univerzity. Provedla jsem komparaci ne/úspěšnosti mezi fakultami a kvantitativní výzkum rozšířila o výzkum kvalitativní. Vedla jsem a analyzovala šestnáct polostrukturovaných rozhovorů. Díky provedené kombinaci kvalitativního a kvantitativního přístupu se mi podařilo odpovědět na obě výzkumné otázky.

Na první výzkumnou otázku lze odpovědět, že míra úspěšnosti na jednotlivých fakultách MENDELU je značně rozdílná. Rozdíl mezi nejúspěšnější fakultou a tou poslední je v desítkách procent. Nejlépe v tomto srovnání dopadla Agronomická fakulta, jejíž dokončená studia v řádném termínu dosahují 22 % a 60 %, pokud nebudeme brát v úvahu délku studia. Následovala podle míry úspěšnosti fakulta Provozně ekonomická (18 %, 40 %),²⁴ Lesnická a dřevařská fakulta (9 %, 30 %) a poté Zahradnická fakulta (9 %, 28 %). Díky zdokumentování průběhu studií bylo možné také identifikovat fakultu (AF) s nejmenším počtem přerušených studií, kde studenti studium buď úspěšně dokončí, nebo ukončí bez absolvování. Nenechávají si takzvaná „zadní vrátka“. Ostatní tři fakulty měly naopak procento přerušených studií vysoké. Během čtyř let řádného studia přerušilo své vzdělávání přes 40 % doktorských studentů. Dalšími doprovodnými kritérii ve srovnávání byly: nejdelší aktivní studium; trend úspěšnosti; úspěšný a neúspěšný ročník. Pro lepší názornost byly vytvořeny grafy a souhrnná tabulka č. 2. v kapitole 2.3.

²⁴ První číslo v závorce označuje procento úspěšnosti v řádném termínu, druhé číslo úspěšnost bez ohledu na délku studia.

Druhá výzkumná otázka „Jaké jsou k neúspěšnosti důvody?“ byla řešena v rámci kapitoly 2.4. Ačkoliv by se dalo očekávat, že zaměřením natolik rozdílné fakulty, navíc s jinou mírou úspěšnosti budou mít odlišnou skupinu důvodů k neúspěšnosti svých doktorandů, není tomu tak. Studie ukázala, že důvody odchodu ze studií jsou napříč fakultami obdobné a na zaměření fakulty fakticky nezáleží. Neúspěšní studenti neměli k ukončení studia jen jeden konkrétní důvod. Vždy to byla souhra více okolností, kvůli kterým ze studií odešli. Nejčastější příčinou odchodu byla nenaplněná očekávání od studia. Vyskytla se v rozhovorech 7x (z celkového počtu 13 rozhovorů s neúspěšnými studenty), a podle všeho vyplývají z naivní představy o pokračování stejného stylu studia jako bylo magisterské. U studujících došlo k rozporu mezi očekáváním a realitou, a to hlavně v náplni práce a v jejím objemu. Druhým nejčastějším důvodem k odchodu na fakultách MENDELU byla potřeba lepšího ekonomického zabezpečení a třetí byl odchod na mateřskou dovolenou.

Analýza rozhovorů odhalila mimo jiné i zajímavé podobnosti v určitých detailech. Např. neúspěšní déle studující doktorandi (myšleno déle, než je délka standardního studia) vinili z neúspěchu systém. Naopak ti neúspěšní, kteří zanechali studia do čtyř let od jeho započetí, viděli důvod nezdárně ukončeného studia na své straně. Je zřejmé, že do procesu rozhodování o délce a úspěšnosti studia vstupují i určité osobnostní rysy a psychická odolnost. Pokud se dostaví pocity stagnace a frustrace z problémů během studia, vede to k neúspěšnému ukončení studia.

Z rozhovorů také vyplynulo, že studenti (LDF), kteří měli úvazky na ústavech a jejich náplní nebyla práce provázána s disertační prací, nakonec věnovali více úsilí práci pro ústav než svému výzkumu a své závěrečné práci. Ti (AF, PEF), co se zabývali jen svým výzkumem a neměli dobrý vztah se svým školitelem, se cítili nepřijati a osamoceni, nezapadli se svým tématem do pracovního kolektivu školicího pracoviště. Studium ukončili s tím, že neměli, s kým práci konzultovat. Dalším často diskutovaným problémem bylo chybějící nebo nevhodné pracovní/studijní místo. A i když ani v jednom případě nebylo důvodem k ukončení studia, je dobré tento problém brát v úvahu, protože má za následek vynucenou absenci doktorandů na školicím

pracovišti a způsobuje snižování četnosti kontaktů studenta s fakultou, se školitelem atd., což může vytvořit důvody k ukončení studia.

Díky tomu, že se rozhovorů nakonec zúčastnili i úspěšní absolventi, bylo možné se na problém ne/úspěšnosti podívat z jiné perspektivy. Zajímavá souvislost se během rozhovorů ukázala mezi původní motivací k nastoupení na doktorské studium a motivací zdárně studium ukončit. U úspěšných absolventů to byla jedna a tatáž motivace. Počáteční motivace ke studiu se projevila jako důležitý atribut úspěšného dokončení, a to bez ohledu na obor nebo zaměření studia. Studenti se silnou počáteční motivací ke studiu si ji udrželi celou dobu studia a studium zdárně dokončili. A neodradily je ani důvody, které uváděli neúspěšní studenti, byť je hodnotili stejně negativně. Studenti, kteří přicházeli na doktorské studium s nejasnou představou, končili studium nezdárně dříve než studenti se silnou motivací. Ti zůstávali na škole déle nebo studium zdárně ukončili. Z analýzy rozhovorů jasně vyplynulo, že silná motivace měla zásadní vliv na zdárné ukončení studia i na jeho případnou délku. Náměty na zlepšení úspěšnosti doktorského studia lze přiřadit k jednotlivým fakultám, tak jak jednotlivé problémy vyplynuly z rozhovorů.

Provozně ekonomická fakulta má slabé místo v pedagogické činnosti doktorandů. Ti by ocenili méně účasti na výuce a náslechy v hodinách zkušených vyučujících či nějakou formu zaškolení. Důvody odchodu studentů na této fakultě souvisejí s nenaplněným očekáváním od práce školitele a disertační práce. Ukázalo se, že neúspěšní studenti se na PEF neumějí vypořádat s velkou mírou samostatnosti, která se od nich očekává. Bylo by vhodné zlepšit informovanost doktorandů a komunikaci s nimi. Informovanost se na PEF jeví jako klíčová pro vytvoření reálného očekávání od studia. Ke zlepšení situace může také vést nepřijímání studentů s tématem práce, kterému se školitel plně nevěnuje. Doktorand a školitel by měli mít společné cíle a vize týkající se disertační práce. Student by měl mít možnost téma se školitelem hodnotně konzultovat tak, aby jej to v práci posouvalo. Stálo by za zvážení stanovit pravidelné schůzky v kratší periodě než jeden měsíc. Jeví se důležité, aby si

doktorand a školitel pravidelně a v kratším časovém úseku vyměňovali informace o pokroku, překážkách a dalších otázkách týkajících se studia.

Slabé místo Agronomické fakulty se našlo v problematických návratech studentek po mateřské dovolené. Ani ostatní studenti této fakulty nevyužívají možnost studium přerušit a studium ukončují. Jako důvod uvádějí náročnost studia a obavu z toho, jak po mateřské dovolené nebo přerušení znovu „naskočit“. Fakulta by mohla zvážit vytvoření místa či funkce mentora, který by pomohl vracejícím se studentům s plánováním a s podporou při návratu do výzkumného prostředí. Měla by mít možnost nabídnout doktorandům účast na sociálních akcích, setkáních a workshopech, které jim pomohou navázat kontakty s ostatními doktorandy. Ke zlepšení situace může přispět větší informovanost o možnosti získat finanční podporu na péči o dítě prostřednictvím stipendií nebo grantů. Takovéto možnosti již na univerzitě existují.

Doktorandi Lesnické a dřevařské fakulty mají pocit, že jsou přetěžováni jinými úkoly než těmi, které by se vztahovaly k jejich výzkumu. Dochází k tomu, že studenti pracují na projektech nevztahujících se k tématu jejich disertační práce. Stálo by za zvážení, zda už v rámci přijímacího řízení nevybírat témata shodná s projekty na ústavu. A zda v rámci stávajícího stavu nepřehodnotit pracovní režim a nesnížit požadavky, tak aby se doktorandům dařilo plnit jejich výzkum pro disertační práci. Dalším diskutovaným problémem této fakulty je nevhodné nebo žádné pracovní místo na školicím pracovišti. Což, jak vyplynulo z rozhovorů, vede u studentů ke ztrátě kontaktu s ústavem. Je k úvaze, zda by bylo možné promyslet a přeorganizovat zaběhlý zasedací pořádek na ústavu, využít systém sdílených pracovních míst apod.

Zahradnická fakulta, obdobně jako fakulta Provozně ekonomická, trpí malou informovaností studentů. Je evidentní, že informace by studentům měly jít ještě jinými kanály, než je studijní řád a obsah konkrétního doktorského programu. Bylo by vhodné zvážit online chaty a platformy, které by dokázaly odpovědět studentům na jejich otázky. Případně uspořádat workshopy či semináře, kde by jasná pravidla usměrnila vytvořená očekávání. Mezi neúspěšnými studenty této fakulty jsou i tací,

kteří chtějí uplatnit doktorský titul mimo akademické prostředí a mít jakousi konkurenční výhodu mezi odborníky v jejich oblasti. Ovšem během studia tuto motivaci rychle ztratili, protože se uplatnili v oboru i bez doktorátu. Pro zvýšení úspěšnosti doktorského studia by mohlo být nápomocné nabírat zájemce, kteří chtějí po skončení studia pracovat na akademické půdě a jejich kariérní představy se slučují se Zahradnickou fakultou.

Oblast financí, tedy nízké stipendium, které studenty trápí napříč fakultami, jsem v rámci doporučení fakultám nezmiňovala. Tento problém se pravděpodobně vyřeší nebo alespoň částečně narovná systémovou změnou – očekávaným zvýšením stipendia na 1,2 násobek minimální mzdy (Miller, 2022).

Závěrem lze říct, že fakulty Mendelovy univerzity trápí hlavně málo informovaní a slabě motivovaní studenti magisterského studia, kteří se hlásí na doktorát s nejasnou představou. Bylo by vhodné se na motivaci zaměřit při přijímacím řízení na všech fakultách a předcházet velkému počtu málo informovaných a málo motivovaných studentů například uspořádáním neformálních workshopů s aktivními doktorandy ještě před přijímacím řízením. Řešením problémů zjištěných v této studii může univerzita pomoci studentům zvládnout výzvy doktorského studia a zvýšit jejich šance na úspěch.

Literatura a zdroje

- CSVŠ (2022, April 25). *Šetření DOKTORANDI 2021*. CSVŠ. Citováno 20. září 2022, dostupné z <https://www.csvs.cz/aktualni-projekty/setreni-doktorandi-2021/>
- ČAD (2017). *Souhrn statistik, analýz a strategických dokumentů o DS v ČR s komentáři*. Dokumenty ČAD. Citováno 9. prosince 2022, dostupné z <http://www.doktorandivcr.cz/dokumenty-cad>
- ČAD (2020). *Cíle a agenda na období 2020–2022*. Citováno 9. prosince 2022, dostupné z http://www.doktorandivcr.cz/sites/default/files/dokumenty/2022/CAD_cile_agenda_nove_predsednictvo.pdf
- ČAD (2022). *Salcburská doporučení – 10 principů pro evr. PhD programy (2005)*. Citováno 9. prosince 2022, dostupné z <http://www.doktorandivcr.cz/sites/default/files/dokumenty/2022/Salcbursk%C3%A1%20doporu%C4%8Den%C3%AD%202005.pdf>
- ČSÚ (2021). *Počet a pohyb obyvatel v Českých zemích*. Český statistický úřad: Veřejná databáze. Citováno 30. ledna 2023, dostupné z <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystupobjekt&z=T&f=TABULKA&ds=ds1060&pvo=DEMDCR1&skupId=4791&katalog=33157&str=v1056>
- ČR (1998). *Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách*. Citováno 20. prosince 2022, dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1998-111>
- Dvořáková, Vladimíra a Jiří Smrčka (2013). *Hodnocení kvality doktorských studijních programů na vysokých školách*, in *Pedagogika*, 393–403. Citováno 20. prosince 2022, dostupné z <https://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?p=1073>
- EHEA (1999). *Bologna Declaration - Czech*. European Higher Education Area and bologna process. Citováno 31. prosince 2022, dostupné z <http://www.ehea.info/page-ministerial-conference-bologna-1999>
- EHEA (2020). *Coordination Group on global policy dialogue - Final report*. EHEA 2020 ROME MINISTERIAL CONFERENCE. Citováno 2. ledna, 2023, dostupné z https://ehea2020rome.it/storage/uploads/0479534b-a889-4fd9-9d15-64b49e6ee768/CG_Global_Policy_Dialogue_Final_Report.pdf

Fischer, J., Vltavská K., & kol. (2014). *Doktorandi 2014: Základní výsledky šetření postojů studentů doktorských studijních programů vysokých škol v České republice*. Praha: MŠMT. Citováno 22. prosince 2022, dostupné z

https://is.muni.cz/do/rect/strategie/ver/Doktorandi_2014_MSMT_CR_zprava_final_15102014.pdf

Hanuš, K., Kohoutek, J., & Sekerák, M. (2021). *Akademický inbreeding v ČR: Limity, řešení a výzvy* - CSVS.CZ. CSVS.CZ. Citováno 27. ledna 2023, dostupné z

https://www.csvs.cz/wp-content/uploads/csvs-2021-akademicky-inbreeding_studie_final.pdf

Hasgall, A., Saenen, B., & Damian, L. B. (2019). *Survey doctoral education in Europe today: Approaches and institutional ...* European University Association. Citováno 30. prosinec 2022, dostupné z

<https://eua.eu/downloads/publications/online%20eua%20cde%20survey%2016.01.2019.pdf>

Hraba, J. (2021). *Základy statistiky vysokých škol 2001 až 2021*. Statis.msmt.cz. Citováno 2. ledna 2023, dostupné z <https://statis.msmt.cz/statistikyvs/neuspesnost.aspx>

Macháček, V., & Srholec, M. (2020). *Odkud se rekrutují výzkumníci na univerzitách?* Studie IDEA. Citováno 2. ledna 2023, dostupné z <https://idea.cerge-ei.cz/files/RekrutovaniVyzkumniku/>

Mendelova univerzita v Brně (2020). *Úplné znění Stipendijního řádu Mendelovy univerzity v Brně*. Vnitřní předpisy Mendelovy univerzity v Brně. Citováno 2. ledna 2023, dostupné z https://emersion.MENDELU.cz/wcd/web-pef2/dokumenty/2021/20201130_stip_rad-uz_po_2z.pdf

Mendelova univerzita v Brně (2022a). *Fakulty a součásti*. MENDELU.cz. Citováno 20. ledna 2022, dostupné z <https://MENDELU.cz/fakulty-a-soucasti/>

Mendelova univerzita v Brně (2022b). *Jednací řád Vědecké rady Mendelovy univerzity v Brně*. Vnitřní předpisy Mendelovy univerzity v Brně. Citováno 2. ledna 2023, dostupné z <https://MENDELU.cz/zamestnanec/dokumenty/predpisy-vnitri-predpisy-univerzity/?psn=251.3333282470703>

Miller, J. (2022). *Reforma doktorského studia je klíčová pro budoucnost*. Portál Nezávislé informace o vědě a výzkumu – Vědavýzkum.cz. Citováno 10. října 2022, dostupné z <https://vedavyzkum.cz/rozhovory/rozhovory/jaroslav-miller-reforma-doktorskeho-studia-je-klicova-pro-budoucnost>

MŠMT ČR (2002). *Bílá kniha – národní program rozvoje vzdělání v ČR 2002*. MŠMT ČR. Citováno 20. prosince 2022, dostupné z <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/bila-kniha-narodni-program-rozvoje-vzdelani-v-cr>

MŠMT ČR (2014). *Průzkum doktorandi 2014: spokojenost se školou, ale nízké stipendium a málo času na studium*. MŠMT ČR. Citováno 26. listopadu 2022, dostupné z <https://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/pruzkum-doktorandi-2014-spokojenost-se-skolou-ale-nizke>

MŠMT ČR (2020). *Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2030+*. MŠMT ČR. Citováno 20. prosince 2022, dostupné z <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/strategie-2030>

MŠMT ČR (2021a). *Strategický záměr ministerstva pro oblast VŠ na období od roku 2021*. MŠMT ČR. Citováno 20. prosince 2022, dostupné z <https://www.msmt.cz/vzdelavani/vysoke-skolstvi/strategicky-zamer-ministerstva-pro-oblast-vs-na-obdobi-od?lang=1>

MŠMT ČR (2021b). *Průběh studií na veřejných a soukromých vysokých školách. Průběh*. Citováno 7. prosince 2022, dostupné z <https://statis.msmt.cz/statistikyvs/prubeh.aspx>

MŠMT ČR (2021c). *Průběh studií na veřejných a soukromých vysokých školách. Neúspěšnost*. Citováno 20. prosince 2022, dostupné z <https://statis.msmt.cz/statistikyvs/neuspesnost.aspx>

Nakonečný, M. (2014). *Motivace chování*. Stanislav Juhaňák - Triton. ISBN 9788073878306

OREL, V. (2003). *Gregor Mendel a počátky genetiky*. Praha: Academia, 2003. ISBN 80-200-1082-3

Pospíšil, M. (2012). *IPN KREDO*. MŠMT ČR. Citováno 26. listopad 2022, dostupné z <https://www.msmt.cz/vzdelavani/vysoke-skolstvi/ipn-kredo-kvalita-relevance-efektivita-diverzifikace-a>

Strauss, A. L., & Corbin, J. (1999). *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Sdružení Podané ruce. ISBN 808583460x

Tůma, F. & Knecht, P. (2019). *Akademický inbreeding jako rakovina vysokého školství, nebo nezbytnost? Přehled zahraničních výzkumů a implikace pro českou vysokoškolskou politiku*. Citováno 15. ledna 2023, dostupné z <https://doi.org/10.5817/SP2019-1-1>

Vltavská, K. (2014). *Průzkum doktorandi 2014: spokojenost se školou, ale nízké stipendium a málo času na studium MŠMT ČR*. Citováno 26. listopadu 2022, dostupné z <https://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/pruzkum-doktorandi-2014-spokojenost-se-skolou-ale-nizke>

Seznam zkratek

AF	Agronomická fakulta Mendelovy univerzity
AV ČR	Akademie věd České republiky
ČAD	Česká asociace doktorandek a doktorandů
DSP	Doktorský studijní program
DU	Důvody ukončení
EHEA	Evropský prostor vysokoškolského vzdělávání
FRRMS	Fakulta regionálního rozvoje a mezinárodních studií Mendelovy univerzity
LDF	Lesnická a dřevařská fakulta Mendelovy univerzity
MENDELU	Mendelova univerzita v Brně
MŠMT ČR	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky
PEF	Provozně ekonomická fakulta Mendelovy univerzity
PM	Původní motivace
ZF	Zahradnická fakulta Mendelovy univerzity

Seznam tabulek

Tabulka 1: Počet doktorských studií zahájených na fakultách MENDELU	34
Tabulka 2: Porovnání úspěšnosti na fakultách MENDELU	42
Tabulka 3: Rozdělení respondentů	44
Tabulka 4: Důvody ukončení studia dle fakult	54
Tabulka 5: Motivace ke studiu a důvody ukončení studia	54
Tabulka 6: Přehledová tabulka respondentů s důvody ukončení	71

Seznam grafů

Graf 1: Trend doktorských studií zahájených na MENDELU	33
Graf 2: Trend všech studií zahájených na MENDELU	33
Graf 3: Počet doktorských studií zahájených na fakultách MENDELU	35
Graf 4: Průběh doktorských studií na MENDELU	36
Graf 5: Průběh doktorských studií na PEF	37
Graf 6: Úspěšnost doktorského studia na PEF	38
Graf 7: Průběh doktorských studií na AF	39
Graf 8: Úspěšnost doktorského studia na AF	39
Graf 9: Průběh doktorských studií na LDF	40
Graf 10: Úspěšnost doktorského studia na LDF	40
Graf 11: Průběh doktorských studií na ZF	41
Graf 12: Úspěšnost doktorského studia na ZF	42

Seznam příloh

1. Přehledová tabulka respondentů
2. Scénář řízeného rozhovoru
3. Ukázka protokolu z rozhovoru

Přílohy

1. Přehledová tabulka respondentů

Tabulka 6: Přehledová tabulka respondentů s důvody ukončení

Pořadové číslo neúspěšného respondenta	Délka studia	Akademický inbreeding	Fakulta pro doktorské studium	Důvod ukončení
1	4	ne	PEF	Jiná očekávání související s disertační prací - téma práce
2	8	ano	PEF	Mateřská dovolená
3	5	ano	PEF	Finance - na samostatné bydlení
4	6	ano	PEF	Jiná očekávání od práce školitele
5	2	ano	AF	Mateřská dovolená
6	3	ano	AF	Jiná očekávání od fungování ústavu - nezapadnutí do kolektivu
7	2	ano	AF	Finance - na hobby
8	3	ne	LDF	Jiná očekávání související s disertační prací
9	6	ano	LDF	Jiná očekávání od objemu práce - přetěžování jinými úkoly
10	4	ano	ZF	Jiná očekávání od náplně práce - změna kariérních představ
11	2	ne	ZF	Finance - podnikání
12	0,5	ano	ZF	Finance - absence podpory od rodiny
13	2	ano	ZF	Jiná očekávání od náplně práce - povinnost učit

Zdroj: Autorka

2. Scénář řízeného rozhovoru

Úvod:

Rozhovor se uskuteční, pouze pokud s ním budete souhlasit a budete souhlasit s jeho zvukovým zaznamenáním na diktafon, případně do protokolu. Rozhovor bude zaznamenáván pouze pro účely analýzy dat. Veškeré údaje, které by Vás mohly identifikovat, budou smazány a nebudou uvedeny v textu. Označení respondenta jménem v protokolu je fiktivní.

1. Na jaké fakultě jste studoval/a, a jak dlouho?
2. Studoval/a jste magisterské studium na stejné univerzitě?
3. Jaké byly Vaše důvody k nástupu na doktorské studium?
4. Jak jste na stupnici od 1 do 10 spokojeni s technickým zázemím univerzity?
5. Jak vypadalo Vaše studijní/pracovní místo?
6. S jakými problémy jste se během doktorského studia setkali?
7. Máte pocit, že Váš ústav poskytuje doktorandům dostatečnou podporu?
8. Jaký byl Váš školitel? Jak často jste se setkával/a se svým školitelem nebo školícím profesorem? Máte pocit, že byla tato setkání užitečná?
9. Co bylo důvodem ukončení Vašeho studia?
10. Jaký byl průběh studia?
11. Vyskytly se u Vás nějaké osobní nebo zdravotní problémy, které ovlivnily Vaši schopnost dokončit studium?
12. Zažil/a jste nějaké finanční potíže, které ovlivnily Vaši schopnost dokončit studium?
13. Domníváte se, že je Vaše výzkumné téma dobře definované a dosažitelné v časovém rámci Vašeho doktorského programu?
14. Dostali jste nějaké pokyny nebo školení, jak efektivně hospodařit s časem během doktorského studia? Pokud ano, bylo to užitečné?

Závěr:

Napadá Vás ještě něco důležitého k tématu, o čem jsme nemluvili? Chtěl/a byste se na něco zeptat Vy?

Poděkování. Nabídnutí seznámení s výsledky výzkumu. Rozloučení.

3. Ukázka protokolu z rozhovoru

(Slabá motivace)

E.4.

Jméno účastníka: FRAUJISEK

Fakulta: TEF (6let)

Čas a místo rozhovoru: 26.8.2022
NORGAAL 15-16:45

Nejdůležitější poznatek:

ŠKOLITEL, INŠPЕКTING, TŘI STUDIJNÍ UMÍSTĚ NA FAKULTĚ

Poznámky:

1. Na jaké fakultě jste studoval/a, a jak dlouho? TEF, 6
2. Studoval/a jste magisterské studium na stejné univerzitě? ✓
3. Jaké byly Vaše důvody k nástupu na doktorské studium?
4. Jak jste na stupnici od 1 do 10 spokojeni s technickým zázemím univerzity? 10 (NEUVĚDL, POKUSILA SEH SE)
5. Jak vypadlo Vaše studijní/pracovní místo?
6. S jakými problémy jste se během doktorského studia setkali?
7. Máte pocit, že Váš ústav poskytuje doktorandům dostatečnou podporu?
8. Jaký byl Váš školitel? Jak často jste se setkával/a se svým školitelem nebo školícím profesorem? Máte pocit, že byla tato setkání užitečná?
9. Co bylo důvodem ukončení Vašeho studia?
10. Jaký byl průběh studia?
11. Vyskytly se u Vás nějaké osobní nebo zdravotní problémy, které ovlivnily Vaši schopnost dokončit studium?
12. Zažil/a jste nějaké finanční potíže, které ovlivnily Vaši schopnost dokončit studium?
13. Domníváte se, že je Vaše výzkumné téma dobře definované a dosažitelné v časovém rámci Vašeho doktorského programu?
14. Dostali jste nějaké pokyny nebo školení, jak efektivně hospodařit s časem během doktorského studia? Pokud ano, bylo to užitečné? NEČÁSTILU SE

3. „chtěl jsem se něco uč naučit“, podpora od rodičů a přítelkyně i vedoucího DP

5. ZAČNĚNÍ V KANCELÁŘI JEN DOSTAL, AŽ JEN ZAČAL TRAVLAT PRO ÚSTAV - DPP, PROJEKT. NEBOVOLELI MI KOUPIŤ SI ŽIDLI Z.IGA. - ŽIDLE

7 + 6. ŠPATNÁ ORGANIZACE STUDIA, HLEDÁNÍ INFORMACÍ, ANONYMITA, ŠPATNÁ PRAVIDELNOST, OPALUJE; OUI TO MÁM ŠPATNĚ ZORGANIZOVANÉ NEKOMPETENTNÍ PARI „K“ NA SO, ŠPATNÉ INFO. OSOBNÍ ŽIVOT A FINANCE, ZLEPŠENÍ PO DPP NA FAKULTĚ.

8. SYMPATICKÝ, SEDLI JMEH, ALE NOJE TĚMA NEBĚLAL, OTRAVOVAL MI V PRÁCI JEN ŽALOKY A PŘELEPY V TEXTU, MILAN ŽEJE REPRODUKVAL, SETKÁNÍ NEPRAVIDELNĚ, JEN KOUV JEN HĚL ZA NĚJ UČIT.

9. ČERKOVEN, ŽE ŠKOLITEL BUDE UČ SOUČÁSTI TĚ PRÁCE, HŮ, ŽE NĚ V ION NECHAL, TAK JEN ČAS ČENVAL ŽI NĚ PRÁCI (PROJSTER), ŽAVLOVĚ TO (PRÁCE) ŽI ŽATIL JEN NOTIUCI, TĚ NA ZASTARALO.

10. SLYŠEL JSEM, ŽE OMIČNĚŠE, TAK JSEM TO PĚL ZKOUŠIT, MAMKOUČE, FORMALITA, UŽAL NAŠ UŠEŠNY. ŠKOLTEL NĚ PODOBUČIL NA PROJEKT (DIMOTĚNA DIS.) - PIP, UČIL JSEM HANĚ BEZ ~~BEZ~~ ZAKOLENĚ - STRES, ZAKR. STAŽ V NĚČEKY. NETLAČIL JSEM (DIS.) NA PIV - MOHU PODOLOVĚT NEBO PĚRUVĚT, VĚNOVAL JSEM MĚ VICE PROJEKTU A VICE.
- 12+11. FINANČNĚ (V MĚŠENĚ PROJEKTĚ NA ÚSTAV) MĚT M PRACĚ BYLA MĚŠT, NEKOLEŠE, SOUKROMĚ
13. ŽE TĚLĚ NA PRVNĚ PODOBU TĚMA TONĚE PODOVAT, PĚTODĚ VLASTNĚ ONĚN VĚŠANO MĚŠ. NA ZAČĚTKU MĚ MĚŠKO DOBRĚ, POTAL JSEM TĚ ZAČĚTKU VĚŠU OD KOLEŠĚ A ZAČAL POCYTOVAT. SE TĚLĚ TĚLĚM JĚNE MĚLĚ ŠINĚ PĚŠĚTKU LAM BY TO NĚLO ŠMĚROVAT MĚ, TO TĚMA. ZIAŠČAL JSEM I ZDĚNU TĚLATU. ŠKOLTEL NĚ PODOBUČIL.
14. BYLY M MĚŠKĚ ŠOPTIMĚŠ NA ZAČĚTKU, MĚBY JSEM, MĚŠ JE TO Š KLĚNU. LEPŠĚ BY BYLY VORĚKOPY S DOKTORAMĚ, KĚRŠĚ TO JĚ. PĚDAVĚŠ ZKŮŠENOSTĚ.